

САГААЛГАНААР, НҮХЭД!

ЗОЛ ЖАРГАЛАЙ ГЭРЭЛ САСАРҢАЙ!

ХҮНДЭТЭ НЮТАГААРХИД! БУРЯАД ОРОНОЙ ЭРХЭТЭД!

Ази түбиин олонхи арадуудай Шэнэ жэл - Сагаалган хүрээжэ ербэ. Монгол угсаата арадууд, тэрэ тоодо буряадууд, эртэ урда сагнаа хойшо Сагаан һарые утгажа, найр хэдэг, наада зугаа дэлгэдэг байһан гэшээ. Сагаан һарын һайндэрөөр Таанадые халуунаар амаршалнаб!

Һарын литээр тэмдэглэгдэдэг Шэнэ жэлнай манай республикын засагай зургаанай тогтоолоор баярта һайндэр гэжэ хуулиаар соносогдонхой. Энэ үдэр, һайн хайхан заншалай ёһоор, Буряад орон дотор ажаһуудаг бүхы арадуудта һайн хайхание, ажана тэниглэн байдалые, этигэл найдалые, үгээ ойлголсолгые хүсэнэб.

Байгша ондо хүшэр хүндэ байдалда Шэнэ жэлые утгажа байнабди. Бүхы Росси дотор, тусхайлбал, Буряад орон соомнай бэрхэшээл түбэгүүд тохёолдоһоор, хүшэр хүндэ байдал үшөө усадхагдаагүй байһаар. Гэбэшье экономокодо, социальна байдалда тохёолдожо байһан бүхы бэрхэшээл түбэгүүд манай республикын ажалшадай болон Правительствын хамтын хүсэлэл оролдолгонуудай ашаар зайсуулагдаха байха гэжэ найдахаар. Нэн түрүүн энэмнай салин хүлэ түлэхэ талаар улам ургажа байгаа үри цэринүүд, промышленностин болон хүдөө ажахын үйлдэбэриие дээшэлүүлгэ, ядуу тулюур байдалтай хүн зоние, үбгэд, хүгшэдые дэмжэлгэ болоно. Хаа хаанагүй-бүхы шатануудта бултадаа эбтэй эетэйгээр ажалбал, һайн үрэ дүнгүүдые туйлахадди.

Буряад Республикада ажаһуудаг арадуудай эгээл шухала туйлалта хадаа үгээ ойлголсолго, хани барисаан, харилсаа холбоон болоно гэжэ тэмдэглэхэ хүсэлэнтэйб. Буряад ороной арадуудай хани барисаанай, хүршэ ёһоор ажаһуулгын заншалнууд түүхын гүнзэги үндэһэ һууритай юм. Манай үеын хүшэр хүндэ сагташые эдэ ёһо заншалнууднай бата бэхи, гүнзэги эшэ үндэһэтэй байһанаа үшөө дахин харуулаа.

Шажан мүргэлнүүдтэ-Буддын, Үнэн алдартын, Бөөгэй шажан мүргэлнүүдтэ гүрэн түрын зүгһөө хандаса манай арадуудай түрхые, ёһо заншалнуудые хүндэлдэг байһыень гэршэлнэ бшуу.

Общество дотор үгээ ойлголсолго, бэе бээе дэмжэлгэ хадаа хамтын оролдолгонуудаар али бүхы бэрхэшээл түбэгүүдые гаталан дабалгын найдамтай үндэһэ һуури болоно.

Хүндэтэ нүхэдүүд! Сагаан һарын һайндэрөөр! Та бүгэдэндэ ута наһа, удаан жаргал үрээнэб!

А. ПОТАПОВ,
Буряад Республикын
Президент.

ЭРХИМ ХҮНДЭТЭ НҮХЭДҮҮД, НЮТАГААРХИД!

Сагаан һарын һайндэрөөр Таанадаа үнэн зүрхэнһөө амаршалаад, ербэжэ байгаа Хулгана жэлдэ бүхы һайн хайхание үрээнэб.

Монгол угсаата арадуудай нэрлэдэгэй ёһоор, оршон ербэжэ байһан һайндэрнай - Сагаалган, Сагаан һара эртэ урда сагнаа эхитэй юм. Энэ жэлэй Сагаалган һарын литээр арбан хоёр жэлые эхилһэ гэшээ. Энэ үдэр, саашадаа бүхэли һарын туршада хүн бүхэн, айл бүхэн түрэл гаралаа, тала танилаа, дүтынгөө хүнүүдые хүндэмүүшэ халуунаар утгажа, гүн сэдхэлэй үгэнүүдые хэлэдэг, хайхан үрээл табидэг, бэлэг сэлэгүүдые баридэг, элүүр энхэ, ута наһатай, зол жаргалтай, ажана тэниглэн ябахыень үрээдэг. Эртэ урда сагнаа хойшо маанадта хүрээжэ ербэн хайхан ёһо заншал мүнөөшье сахигдана. Сагаалганай үедэ бүхы хүнүүд нэгэ нэгэндэ, ехэ танилшые бэшэ хүнүүдтэ ходоодоо һайн хайхание хүсэдэг гэшээ. Хүнүүд урда тэнь арсадаһаншые, үгээ ойлголсоогүйшые байгаа хаа, энэ үдэр хүлисэдэг заншалтай байгаа.

Хабарай хайхан сагай гэрэлтэ һайндэр болохо Сагаалгание манай Буряад орондо утгажа байнабди. Сагаалганай һайндэр хуулиа ёһоор зургаадахи жэлэ тэмдэглэгдэжэ байна. Энээнэй тула ажалай үдэр хубилгаданхай. Олон үндэһэ яһатанһаа бүридэдэг манай Буряад орондо ажаһуудаг элдэб арадуудай түлөөлэгшэдэй хани барисаае, харилсаа холбооо бэхижүүлхын тула иимэ тогтоол абтадаг гэшээ.

Арбан хоёр жэлэй аха зах гал улаан Хулгана жэл гарахань. Байгша ондо яһала һайн ургаса абтахаар, үхибүүд болон үндэр наһатай хүнүүдтэ урагшатай һайн жэл болохоор хүлээгдэнэ. Энэ жэлэй урда жэлһээ үлүү һайн, урагшатай, амжалтатай байхынь тула шухала хэмжээнүүдые абаха байнабди. Үнгэрһэн жэл маанадта бултандамнай хүшэр хүндэ, бэрхэшээл түбэгтэй байгаа бшуу.

Хэрбээ үнгэрһэн жэлэй нютагай өөһэдыгөө хүтэлбэрилгын засагые тогтоожо, хүгжөөлгын, экономоческа харилсаанай үеын хуули гуримуудые бэхижүүлгын жэл болоо хаань, гал улаан Хулгана жэл орон доторхи политическэ эгээл шухала үйлэ хэрэг болохо Россин Президентын хунгалтада бэлэхэлэй, тэрэниие үнгэргэлгын жэл болохо ёһотой.

Буряад ороной бүхы хүн зондо амгалан тайбан байдал, зол жаргал, орон баяр хүсэнэб. Айл бүхэндэ, бүхы дэлхэй дээрэ амгалан байдал тогтоохын тула бүхы юумэ хэхэ ёһотойбди.

Эрхим хүндэтэ нютагаархид! Та бүгэдэниие Шэнэ жэлээр үнэн зүрхэнһөө амаршалнаб. Гэр бүлэдөө амгалан һайн һуухыетнай үрээнэб.

Гараха жэлнай гэр бүхэндэ
Зол жаргалай гэрэлээр сасарһай!
Дэлхэй түбимнай дайнай утаа үзэнгүй,
Дэлгэр тэнюун, сэлмэг байха болтогой!

М.СЕМЁНОВ,
Буряад Республикын Арадай Хуралай
Түрүүлэгшэ.

Д.ГАРМАЕВАЙ ЗУРАГ

САГААН ЭДЕЭН ДЭЛБЭРБЭ

Сэлгээн нютагайм сагаан
хүнжэл хүбэнүүлһээр,
Шинии, минии шэхэ хасар
шэмхэнээр,
Сагаан һарамнай шууян, нарьян
морилбо,
Сагаан эдеэн, хайхан сэдхэл
дэлбэрбэ.
Сагаалан, сагаалан,
Сагаагаа үргэе.
Сэдхэлһээ сэхэхэн
Сайхан хэрэг бүтээе.
Монголшуудай мүнхэ
зула бадаржа,
Буряад ором сангай хүжөөр
манарба.
Эхэ, эсэгийн сагаан хэшэг
дэлгэржэ,
Энхэ тайбан зоной заяан
мандаба.
Сагаалан, сагаалан,
Сагаагаа үргэе.
Сэдхэлһээ сэхэхэн
Сайхан хэрэг бүтээе.

"Һанаһандаа хүрээжэ,
һарбайһанаа аба", - гээд,
хайхан хэрэг, бүтээл тахин
үршөөл.
"Шэнэ жэлээр, шэнын нэгэнээр
мэндэ!", - гээд,
Шамбай ажалаар эхэ нютагаа
дэбжээл.
Сагаалан, сагаалан,
Сагаагаа үргэе.
Сэдхэлһээ сэхэхэн
Сайхан хэрэг бүтээе.
Алда хадагаараба, эжыгээ
золгожо,
Анхан урдынгаа ёһо заншал
һэргээе.
Анда нүхэд, аяга сайгаа үргэжэ,
Амар жарган, үринэрөө үргэе.
Сагаалан, сагаалан,
Сагаагаа үргэе.
Сэдхэлһээ сэхэхэн
Сайхан хэрэг бүтээе.

Б-М. ГОНЧИКОВ

РОССИН ФЕДЕРАЦИИН БУДДЫН ШАЖАНТАНАЙ ТҮБЭЙ ЗАХИРГААНАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЭ ХАМБА ЛАМА ДАМБА АЮШЕЕВТЭ

ҮНДЭР ДЭЭДЭ түрэлтэ Танаа Буряад Республикын Правительствын үмэнһөө, өөрынһөө зүгһөө һарын литын Шэнэ жэлээр - Сагаалганаар үнэн зүрхэнһөө халуунаар амаршалнаб!

Гүрэнэй засагай зургаануудай болон шажан мүргэлэй эмхинүүдэй хоорондохи харилсаанай саашадаашье үгээ ойлголсолгын,

элдэб үзэл бодолдо тэсэбэритэй байлгын үндэһэ һуури дээрэ тогтоогдохо байһандань найданаб. Манай республикын арадуудай хоорондохи заншалта хани барисаанай үе сагай бэрхэшээл түбэгүүдые гаталан дабажа, бэе бээдэе туһалан, саашадаашье амжалтатайгаар хүгжөөгдөхэ байһандань этигэнэб.

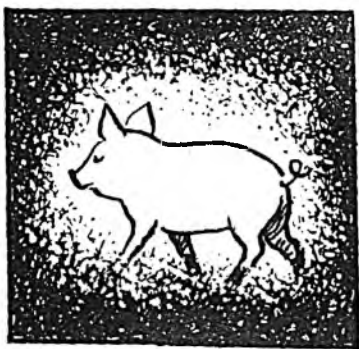
Буряад ороной бүхы арад түмэнэй аша туһада Буддын шажанай хургаалые номнон дэлгэрүүлхэ хэрэгтэтай Танда, танаар дамжуулан бүхы лама, хубарагуудта амжалта хүсэнэб.

Буряад Республикын
Президент
А.В. ПОТАПОВ.

АМАРШАЛГА

Хүндэтэ уншагшад! Мүнөө гарахаяа байһан Хулгана жэлээр бүхы уншагшадаа халуунаар амаршалаад, ажана амгалан байдалтай, ажалдаа амжалтатай, аза жаргалтай ажаһуугыт даа, үхи хүүгэдээ үндылгэжэ, үхэр малаа тобиржуулжа, аша золтой ябыт даа гэжэ үрээнэбди. Хулгана жэлээр, хүндэтэ нүхэд!

"Буряад үнэнэй" коллектив.

хэдыхэншье хаань, хурьгадай абтажа байһан отара олдох юм гү, али үгы гү? - гэжэ "Жизнь Иволги" газетын хүдэлмэрилэгшэ Р.Д. Шойбоновһоо гайхандаа асуубаб.

- Энэ багта дүтэ нааша тиима эхэ хонидой отара үгы тооной болошонхой. Тээ тэрэ баруун тээл, Очир-Булаг гэжэ газарта Валерий Балдановтан хурьгадые абажа байна гэжэ дуулаа нэм, - гээд, Ринчин

Хүтэлбэрилэгшэмнай Бабасан Дашиевич Балданов. Манайхиһаа гадна, жэжэхонидой үшөө нэгэ отара эндэхээ холо бэшэ бии. Үхэрнүүдэй гүүртэ байгаа ааб даа, - гэжэ ахалагша хонишон хөөрэнэ.

—Олонхурьга абаа гүт?— гэжэ асуухада, В. Б. Балданов иигэжэ хэлэнэ:

—170 гараң хурьгадтай болонхойбди. Гарза хоролто балай үгы. Зуун эхэ хонин бүхэнһөө тэды-эды хурьган

ХУН САГААН ХУРЬГАДЫЕ ХАРАҢАЙБ

Тиимэшье үни холын саг бэшэл даа. Оройдоол табазургаан жэлэй үедэ эгээл энэ хирэдэ Доодшье, Дээдшье Ивалгын саһата сагаан талаар, хада гүбээнүүдэй ара, үбэрөөр таража хууһан хонишодой үбэлжөөнүүдтэ ябахашани, түл түрээс түлэг дундаа абтажа, хаа хаанагүй хони, хурьгадай мааралдаан бүри холоһоо дуулдахадал гэгшэ бэлэй.

Хүрэнһэнлэ отарада дулаахан, зайн галай гэрэлээр яларһан байранууд соо - хаяхан һалбарһан сэсэгүүд мэтэ хун сагаан хөөрхэн хурьгад нүдэ баясуулан байхал. Хашаа сооһоо гараха сүлөөгүй гэхээр хүдэлжэ байһан хонишод, хурьгад нилээд эсэһэн янзатайшье наа, шэг шарайдаа урма баярай тэмдэгтэй ажаллажа байха. Тэрэ үедэ нарай хурьгадай үдэр хүнигүй "адхаржа" байхада, "эдэмнай Сагаан нарын ёһотойл хэшэг бэлэг гээшэ" гэжэ зон юрэл гоёны тулада хэлэдэггүй байгаа аабза. Хэр уһаа хойшо Сагаан нарын гараха үеэр шэнэ түл-тугал, хурьгад эгээл олоор абтажа, улаан шара уураг, хү, тараг, тоһо, зөөхэй дэлбэржэ эхилдэг дэмбэрэлтэй хайхан саг гэжэ тоотой байһан гүб даа.

Мүнөө сэлгээ сагаан Ивалгын хонишод энэ нарын гарахашаа байхад түл түрээс хэр абажа, ямараар үбэлжэжэ байгаа юм ааб гэжэ һонирхообди. Урдань эндэ ябаһан лэ газарта хонишодой үбэлжөөнүүд - яб байса түхээрһэн гэр байра, хашаа хорёонууд холоһоо тобойлдон, саһанда хушагдаһан гаряанай хуурида хүрэг хонидойшье бэлшэжэ ябахан харагдагша нэн. Харин мүнөө алишье зүг руу харахада, хайшаашье ябахада, хон-жэн, хоһон шэнги.

- Юрэдөөл, эндэтнай

Долгорович хэлээд, саашань иигэжэ нэмэнэ: - Гайхалтайшье юумэнь үгы. Байгша оной эхиндэ аймаг соо бүхыдөө оройдоол 3 мянга хүрэхгүй эхэ хонид байгаа хаям. Иигээд ерэхэдээ шэнэ түл хурьга абажа байһан отарануудай эндэ тиимэ бэлээр олодохогүйншье ойлгосотой.

Үнэндөө оройдоол гурба дүрбэн жэлэй саана Ивалгын туршалга - үйлэдбэрийн ажыхыдашье, илангаяа Оронгын, "Заветы Ильича" совхозууд, гэхэ мэтэ ажыхынуудта тус бүридэн адагын 5-6 мянганһаа 10 гаран мянга хүрэтэр хонид харууһалагдажа байгаа.

Гэхэтэй хамта хониной ноһон, мяхан үнэ сэндэ хүрэнгүй, гарза гаршань ехэ гээд, гансашье эндэхид бэшэ, республикын бусад олон аймагуудай ажыхынууд "пулемёдоор хирган шэнгээр" хонин хүрэгөө һалгажа байна бшуу. Нүүлэй нүүлдэ энэнь юун боложо халахаб, ямар юумэндэ хүргэхэб? Хэлэхэнь хэсүү. Магад иигэжэ байгаа наа, хэдэхэн жэлһээ хүбхэгэр ноһотой хонидые, хун сагаахан хурьгадые хараһайб гэхэдшье, дүтэ нааша олдохогүй сагай ерэхэнь холо бэшэ.

Иигэжэ гайхалдаһаар, гэмэрлэдһээр Очир-Булаг гэжэ газартахи отарада хүрэг эрбэбди. Гэрэй эзэн Валерий Будаевич Балданов залуу хүн байба. Тэрэ Жаргалма Федоровна нүхэртээ 270 шахуу эхэ хонидые, үшөө 200 толгой түлгэнүүдые харууһална. Үнгэрэгшэ январь нараһаа эхэ хонидые хурьгалжа эхилэнхэй.

—Анхан эндэ Ивалгын ОПХ-гай эхэ хонидой нэгэ отара байһан юм даа. Мүнөө бидэ хүдөө ажыхын "Булаг" гэжэ хамтын предпрятиин мэдэлдэ о р о н х о й б д и

абтаха гэжэ хэлэжэ шадахгүй байнаб. Нүрэг соомнай хаа хаанаһаа суглуулагдаһан хүшэншье, шэнэ түрэхэ түлгэ, зуһагуудшье бии. Эдэнээ нёдондо намар хусада табяа зомди. Хэрбээ искусственна аргаар үржүүлээ наа, найдамтай байха нэн бээ. Тээд мүнөөмнай тиигэхэ арга боломжо үгы гүб даа.

—Үбһэ тэжээлээр хэр үбэлжэжэ байнат?

—Энэ талаар гомдол үгы. Үбһэн хүсэд хүрэхэ бии. Бага-сага холоомотойбди. Предпритимнай эхэ хонидто, хурьгадта эдүүлхэ үйрүүлһэн талха таряанай зүйл таһалдуугүй асаржа үгэдэг. Хонидой хашаа яһала һайнаар дулаалагданхай. Юрэдөөл, хүрэгнай, нарай хурьгадшье үбэлэй хүйтэниие бараг дабаха аабза, —гэнэ Валерий Будаевич.

—Салин хүлһэнтнай ямар бэ?

Саг соонь абана гүт? —Мүнгэнэй бии болоходо яһала үгэгшэ. Үгышье хаань, орондонь талха, саахар гэхэ мэтые үгэдэг. Өөһэдөө үмсэдөө үхэр малбарина ха юмбибдидаа. Гурбан бага үхибүүдтэй манайхин шэнги айлда өөһэдын мяха, нүгүйгөөр яажа байхабши, —гэжэ Жаргалма Федоровна хэлэнэ.

Ябаха дээрээ хашаа соо орожо, тобир сула, томохонуудшье хурьгадые хаража, хонишодой оролдосото ажалай яһала һайн үрэ дүнгүүдээр баясажа бусааһанди. Аймагай бусад ажыхынуудай хонишод баһал иимээр, зааханшье найдалтай хүдэлжэ байгаа хаань, һайн бэлэй.

М. ДАНИКАПОВ.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Жаргалма болон Валерий Балдановтан.

Авторай фото.

Манай хөөрэлдөөн

"АМГАЛАН БАЙДАЛАЙ ТҮЛӨӨ ЗАЛЬБАРАЯ"

ҮНГЭРЭГШЭ ЖЭЛЭЙ намар Россин Буддын шажантанай Түбэй захиргаанда болоһон суглаанай шийдхэбээр хамбын хүрэнэ Ивалгын дасанай шэрээтээр Даша-Нима Содномдорж томилогдоһон байна.

Энэмнай Хэжэнгын аймагай Могсохон нютагта түрэнэ Сэрэгэй уялгата албаяа дүүргэжэ ерээд, тэрэ 1987 ондо Буряад ороной бүлэг хүбүүдээр Монголд Буддын шажанай Агаа хургуулида һурахашаа ошоһон юм. Дүрбэн жэлдэ һуража ерэнэ түрүүн Хэжэнгын дасанай лама, удаань шэнээр нээгдэ Чисаань дасанай шэрээтэ байгаа. Асагадай, мүн Ивалгын дасангуудта хуугаа.

Буддын шажанай дээдэ хургуулида һуража байхадаа, Даша-Нима лама Монголой мэдээжэ эрдэмтэн-багша Тэрэбш гэгшэ хүтэлбэри доро бурханай гурбан ехэ эрдэмэй нэгэн — зуралгын мэргэжэлдэ һураһан байна.

Һаяхан Сагаан нарын гарахын урдахана манай корреспондент М. НАМЖИЛОВ Ивалгын дасанай шэрээтэ СОДНОМДОРЖИВТАЙ уулзажа, хэдэ асуудалнууд харюусахыень гуйба.

—Даша-Нима ламхай, һүүлэй жэлнүүдтэ Буряад ороноймнай олохон нютагуудта дасан дуганууд (урдань байһан газарта) шэнээр баригдажа, арамнайлагдажа, Ивалгын дасанда мүргэлшэдэй, хүзэгтэйшүүлэй ябахань зарим тэды үсөөрөө гэнэбди. Тиихэдээ энэ дасанай удха шанар, түрүү үүргэ доошолоогүй юм ааб даа?

—Ягаашье хадаа Ивалгын болон Дээдэ-Онгостойн дасангууд Россин Буддын шажантанай Түбэй захиргаанай хамбын хүрэнэй дасангууд байна ха юм даа. Тиимэһээ Сагаан нарын болон Майдариин ехэ хуралнууд гэхэ мэтэ гол шухала удха шанартай хэмжээ ябуулганууд эндэл болодог гээшэ.

Гадна Ивалгын дасанай дэргэдэ Буддын шажанай манай эндэхид дээдэ хургуули эмхидхэгдэнхэй гүб даа.

Мүнөө эндэ 87 хубараг һурана. Гол түлэб Энэдхэг оронһоо уригдажа ерэнэ түбэд эрдэмтэд, римбүүшэ Ешэ-Лодой, һаарамба лама Жамбал-Ринчин түрүүтэй 9 багша һурагшадта ном заана. Энэ хургуулийн ажал хэрэг, али бүхы хангалыень манай дасанай, тобшолон хэлэхэдэ, шэрээтын дааша, харюусалга болоно.

Нүгөө талаараа Ивалгын дасанда эгээл олон—28 лама байна. Хамаг жаһаа, хуралнууд, уншалгануудые үдэр бүхэндэ үнгэрэгшэ, мүргэлшэдэй, зоной хэрэг бүтээнэбди.

Олон нютагуудта дасан, дугануудай "нээгдэнхэ, тухай хэлэхэдэ, энэмнай алишье талаараа зүб, зондо ехэ аша туһатай. Ямар нэгэн хэрэгтэй гарахада, томо дасангуудта ошохонь мүнөө улам бэрхэтэй, харгын гаргаша хүндэ боложол байнхай. Ехэ уншалга хүүлэхэ гү, али тусгаар хуралда ошохо гэлһэн хүнүүдтэ Ивалгын дасанда гү, али ондоошье дасанда ябахадань хамаагүй ааб даа.

—Һүүлэй үедэ Ивалгын дасанда ямар шэнэ юумэн бии боложо байнаб?

—Хамба лама Дамбын хабаадалгатайгаар бидэ, дасанай ламанар, ажал хэрэгтэ һайжаруулха, гурим, журам шангадхаха, дасанай хүрэнэй газархи, досоохиин ариг сэдэр, нарин нягта байлгах, хүзэгтэйшүүлэй хандаһан али бүхы хэргыи һайнаар бүтээжэ үгэхэ мэтые гуримшуулха гэжэ оролдонобди.

Шэнэ юумэн гэхэдэ, дасанда һара бүхэнэй һүүлшын субботын үдэр Намсарай

сахюуса уншажа, улад зорь баян дэлгэр, амгалан байдал түлөө хурал хэнэбди.

Дабдээрэ дасан, дуганай үшөө нээгдээгүй, ламанарай үсөө холын нютагуудта хурал хураах уншалга хэхэ, зоной хэрэг бүтээхыень өөһэдыннэ түлөөлэгшэдые саг болзорон эльгээнэбди.

Мүнөө республикын Хойто-Байгал аймагта, Эрхүүтэй област Усть-Ордада манай хэдэ ламанар, хубарагууд ошонхай.

—Арбан хоёр жэлэй һүүлэй Гахай жэл барагдажа, шэнэ арбан хоёр жэлэй эхин асагаан Хулгана жэл гарах гээшэ. Танай ханаһаа үнгэрһэн жэлнай ямар байба? Шэнэ жэл ямар байхаб?

—Бүхы дээрээ Россин гурбан соо эндэ тэндэ хүлөө хөморооной үсөөн бэлтхэ тохёолдоошье хаань, Буряад орондоннай яһала амгалан байгаа гэхэдэ болохо. Ехэ гасуур, уһа үер, зуд зобоо боложо, зониие зобоогоо үлдэхөөгөө, хооһодуулаагүй юм даа.

Үнгэрэгшэ зун Буддын шажанай манай түлөөлөгшэ гэгээн хотогто Далай-лама жэлэй ойн ехэ һайрхабаадалсаһан, Дуйнхар мүн Монголд болоһон түбэд соёлой үдэрэй үнгэрэгшэ ушар томо үйлэ хэрэгүүд болоно. Нёдондо Хэжэнгын дасанай Ноёхоной дуган баригдажа арамнайлагдаа нааб даа.

Гарахаша байһан Хулгана жэл баһал бараг һайн, амгалан байдал аабза гэжэ һанагдана. Энэ жэл зун Ивалгын дасанай 50 жэлэй тэмдэглэгдэхэ, эндэ хотогто Далай-лама манай Буряад орондо морилхо хүлээгдэнэ. Тэрэнэйнь болохо үшөө хүсэд тодорхойлодог.

Орондой байдал, тоолит тухай хэлэхэдэ, Россин гурбан соо байгаа хадаа манай буряад засаг түрын бээлтэй байдаг гол хараа шэгнэл хажуу тээшээ эрид хадууһа ондоо үзэл баримталжа, хуушууя татахагүй аабза гэжэ һанаһаар. Россин Президент хунгахадаашье, бодомжотойгоор, али бидэ талаһаань шэбшэжэ, шэлэжэ шийдхэбэри абаха шууд гэхээр.

Бултадаа амгалан байдал түлөө зальбарха, ажабайдалай зааханай һайжархын түлөө һанаһа табин, бурхандаа мүргэл болонобди.

—Һайн даа, Даша-Нима ламхай, мүргэнэбди.

ГАХАЙ жэл түгэсбэ. Урда үнгэрхэн он жэлүүдтэл адляар гахайшые жэл түүхэдэ хамжан талимба. Гайхал ехэтэ Гахай жэл гасалантайшые, гайтайханшые байгаа. Олон газартагаар хүдэлөө, үер болоо. Агаарай онгосонууд олон дахин аюулда ороо. Тиигэжэ эдэ усалнуудһаа боложо наһа бараһан хүн зон олохон байгаа. Газар нютагуудые илгэжа абажа харабал, байдалын ондо ондоо, эрвэн марьян байгаа.

Үргэн уужам Буряад орондомнай түүхэдэ оромоор, ханаан заяанда мартагдашагүй омогорхоомор, бахархамаар үйлэ хэрэгүүд бүтэһэн байна. Хоридугаар зуун жэлэй демократическа хүгжэлтэдэ харюусамаар Үндэһэн Хуулийн нохой жэлдэ баталан абтамсаар бээ даанхай хуули ёһото демократическа гүрэниие байгуула талаар түрүүшын ехэ алхам хэгдэһэн байгаа һаа, гахай жэлдэ гүрэн турын талаар бээ даанхай байдалаа саашань бхижүүлхэ баһа нэгэ алхам хэгдэбэ. Россин Федерациин, Буряад Республикын Правительствануудай хоорондо олон жэлүүдтэ үргэлжэлһэн хэлсээнүүдэй эсэстэ Москвада, 1995 оной июлийн 11-дэ,

мэргэжэлтэдые бэлдэн гаргах юм.

ҮНГЭРЭГШЭ жэлэй декабрийн 17-до болоһон һунгалтада эрхэтэн зон эдэбхитэйгээр хабаадалсаа. Хуби заяагаа өөһэдөө шийдхэлсэхэ аргатай байһанаа мэдэржэ байһан янзатай. Һунгалтын һайн юмэниинь гэхэдэ, Буряад Республикын нютагуудтахи Соведүүдтэ һунгагдаһан 328 депутадуудай 77-ниинь гэхэ гү, али 23 процентнь эхэнэрнүүд байба. Энэмнай һайн тээшээ болоһон хубилалта. Яахадааб гэхэдэ, эмэгтэйшүүл эльгэ нимгэтэй, ажалдаа нэтэрүү, эхилхэнээ эсэстэнхүргэдэг. Архидалгатай, гэмтэ ябадалтай эбсэшгүйгөөр тэмсэхэл байха. Үүсхэнүүдыень дэмжэхэ хэрэгтэй. Совет арадай агуухэ Илалтын 50 жэлэй ойн һайндэр, сэдхэл хүдэлгэмөөр үнгэрөө. Ами бээ хайрлангүй Илалта шэрээгшэдэ иигэжэ һайн хайханаар хүндэлһэнэйтнай түлөө аха зоной зүгһөө баяр хүргэнэб.

Байдалай хэды бэрхэтэй байгааһые һаа, Россин болон Буряад Республикын Правительстванууд мүнгэ һомолжо, бүхы монгол угсаатанай омогорхол болодог

Адууһа, малдаа анхаралаа табидаг болоёл. Засаг түрэ хүдөө ажахын хүгжэлтэдэ анхаралаа табиха бээ гээд найдая.

ШЭНЭ ЖЭЛЭЙ мандан гарахада уридшалан абаралдадаг, ородоор хэлэбэл, прогноз үгэдэг заншалтай бэлэйбди. Олон шухала хүсэл эрмэлзэл сооһоо нэгыень дурдахам. Эрдэм - бэлиг эрхим баян гээд тон зүб буряад зон хэлсэдэг гээшэ. Мэргэжэлтэд мүнөө угаа олон болонхой. Тээд багшаһаа ондоо тиймэ үндэр харюусалгаяа мэдэрээд, үдэр бүри мэргэжэлээ баяжуулан ябадаг ондоо, хүн зондоо хүндэ ехэтэй мэргэжэлтэн хүдөөдэшые, хото городтошые үгыл хаш. "Лама" гэхэн үгэ буряадшалгада "багша" гэхэн үгэ. Долоон зуугаад жэлэй саана зохёогдоһон Мила багшын

Публицистикэ

ХУЛГАНА ЖЭЛДЭ ХУБИЛАЛТА БОЛОХО ГҮ?

августын 29-дэ хоёр гүрэнүүдэй хоорондо шухала хэлсээн баталагдаа. Эдэ хэлсээнүүдэй удха шанар тон ехэ юм. Нэн түрүүн Буряад Республикын бээ даагаад, саашадаа экономическа талаараа хүгжэхэдэ, эдэ хэлсээнүүд тон ехэ аша туһатай байха гээд онсолон тэмдэглэмээр. Зүгөөр баталагдаһан эдэ хэлсээнүүдэй хүсэдөөр бээлхын тулада республикын эрхэтэн бүхэн ерээдүйнгөө түлөө харюусалгаяа үндэрөөр мэдэрээд, хэзээ хэзээнэйхиһээ эдэбхитэйгээр, үүсхэлтэйгээр, үрэ дүнтэйгөөр ажаллаха уялгатай болоно.

Доржи Банзаровай нэрэмжэтэ гүрэний багшанарай институт университет болгодоо, Буряадай хүдөө ажахын, соёлой ба искусствын академинүүд би болоо. Манай республикын, мүн бүхы Зүүн Сибирьтэ хүдөө ажахын, соёл болбосоролой, искусствын, уран хайханай саашадаа эдэбхижэн хүгжэхэдэ эдэ хубилалтануудай ехэ аша туһатай байхань дамжаггүй. Байгааалин ноосэ баялинуудай айхабар түргөнөөр хорожо, байгааалин ехээр бузарлагдажа байһан энэ онсо хэсүү эрхэ байдалда шадамар бэрхээр ажал хэрэгүүдээ эмхидхэн ударидаха, түгэс мэргэжэл шудаланхай хүнүүдые байра дээрээ, нютагтаа бэлэдхэн гаргах аргатай болободи. Мүн эрдэм соёлоо болон бүхы болбосоролоо саашадань хүгжөөхэ, хүн түрэлтэнэй хүгжэлтын түрүү зэргэдэ ябамаар залуу эрдэмтэдые, соёлшодые, гүн ухаанай орьёл өөдэ эсэхэ сусахые мэдэнгүйгөөр, унаһан малгайгаа абангүйгөөр, хормойгоо хэгдээд, шармайн дабшаха хүбүүд, басагадтамнай шэнэ ехэ зүргэ харгыннууд нээгдэбэ. Энээнэйнь түлөө Россин Федерациин Правительствын тогтойлогшодто маша ехэ баяр хүргэнэбди. Шэнэ эрхэ байдал Буряадай бүхы эрдэмтэдэй, дээдэ һургуулинуудай багшанарай, бүхы сэхэтэнэй үмэнэ үндэр харюусалгатай эрилтэнүүдые табиба: ажаллаа шанарайнь талаһаа эрид хубилган хайжаруулаха, үндэр харюусалгаяа тон хайнаар мэдэрдэг, дүрбэн тэгшэ

Гэсэр богдын мянган жэлэй ойн баяр ехэ хайханаар 1995 ондо тэмдэглэгдэ.

1995 ондо Улаан-Үдэдэ хэблэгдэн гараһан философиин эрдэмэй доктор И.С. Урбанаевагай бэшһэн "Байгал шадарай хүн, түб Азидахи дэлхэй: түүхын философи" гэхэн нэрэтэй ном үнгэрхэн жэлэй онсо һайн зохёолнуудай нэгэн гээд тэмдэглэхэ байнаб. Чингис Богдо хаан тэнгэриһээ тэггээд буушаһан гү, али газарай габһаа, гадаһанай нүхэнһөө гэгэнтэ гаршаһан хүн бэшэ бшуу. "Чингисэй сэрэглэлгын талаар агуухэ гүн ухаатан, мүн түүхэдэхи вождь байһанда ямаршые һэжгэлэтэ байхагүй. Александр Македонские ба Цезарие тэрэнтэй цасуулан зэргэсүүлхэдэ, тэдэнэрһээ дутууггүйгөөр харагдана гэжэ Энэдхэг арадай агуухэ ударидагша Джавахарлал Неру тон зүб бэшһэн байдаг. Байгал шадархи хүн зон Чингисхээ бүри түрүүн тэрэ сагай хитад болон Энэдхэг ороонуудһаа дутууггүй хүгжэлтэ гуйланхай газар дайда байһан гээд хариин олон хэлэнүүд дээрэ бэшгэгдһэн түүхын баримтануудта, мүн археологическа эдэб малтамал зүйлнүүдээр үндэһэлэн Ирина Урбанаева, тон шухала тобиолол хээ: Байгал шадархи Ази гэхэ гү, али Дотор Азида тусгаар цивилизаци байһан гээд, би түүхын талаар мэргэжэлтэ бэшшые һаа, философ Урбанаевагай тобиололс зүб дээрэ тоолоноб.

Хүршэ хоёр округуудһаа үнгэрхэн жэл соо һайн хайхан юмэниинь гэбэл, Урда-Агада нангин субарга барижа, арамнайлагдаа, энэ субарга хүн зоной нигүүлсхы сэдхэхые бадаргаахада, маша ехэ туһатай хэрэг болохол байха.

Ярууна, Хорёор нёдондо ябаад ерээ һэм. Орооһо таряагаа хайнаар ургуулжа, саг соонь хуряжа абанхай байгаа. Шийдхэгдээгүй хэрэгүүд олон. Зоной байдал муудһааар. Табан хушуу малнай жэл бүри олоор хороһонд. Иймэ үсөөнөөр түл абажа, олоор үүсэлжэ, үхүүлжэ байбал, хоройгоо хааха саг холо бэшэл! Далайн саанаһаа асарагдадаг элдэб янзын эдээгээр холо харайгдахагүйл.

шүлэгүүдые, дуунуудые уншын. Багшалаа ямараар хүндэлнэб даа! Буряад зон хэр угһаа хойшо багшааа тон ехээр хүндэлдэг байһан гээшэ. Тээд мүнөө һүүлэй хоёр жэл соо багшые ямар дорой байдалда оруулжархёод байнхайб! Энэ муу муухай, гэмтэ ябадалайнгаа түлөө нүгэлөө нодөөрөө үзэжэ байна бэшэ гүбди?

Мэнэ хаяхан һургажа, дээдэ һургуули дүүргэһэн өөрингөө шабиин түүхын залуухан багшын Буряад Республикын Арадай Хуралай гэхүүр дээрэ үбэлэй хаари хүйтэндэ бээр эршээд, гарт аа эрилтэнүүдтэй плакат баринхай, шэшэржэ байхые харахадаа, зааһан багшын зүрхэн сэдхэл хайлангүй яахаб! Хэзээ, али сагта, хаана багша хүн иимэ дорой байдалда оронхой байгааб? Ган гэхэ нохойгүй, газар гэххэхэ малгүй мүртөө өөдэгүй, бишыхаахан салингаа хэдэн нараар абадаггүй багша яажа амидарха, ямар хүсэлтэйгөөр хэшээлээ үнгэргэхэ болоноб? Бодоод үзгт. Нэн түрүүн багшанартаа анхарал табижа, тулюур, дорой байдалһаань тэдэнэрые дары гаргая. Тиигэбэлнай XXI зуун жэлэй туршада хурдан бодолтой ломоносонууд, хурса сэсэн банзаровууд, холын Утаата Далахайһаа, сэлгээн Яруунаһаа, сэсэгтэ Алайрһаа, уужам Агаһаа, уурал маната Ойхонһоо гарахал байха. Ерээдүймной багшанарай гартал! Анхараля, абараял багшанараа. Хэды болотор тэсэлтэйб даа?!

Нахал сагаан үбэгдүүд, һаншаг сагаан эжынэр, һаргама хайхан дангинар, һаахар баатар хүбүүд, ашанар, эзэнэр, та бүгдые Хулгана жэлээр үшөө дахин доро дохин амаршалаад, хуулинуудһаа наринаар сахин, харюусалгаяа дээшлүүлэн, гажа буруу һаналнуудые газар тээшэн хаяад, эбтэй эмхитэйгээр ажаллажа, тушаалдаад байһан хэсүү байдалһаа түргэн гарал гээд уряалнаб. Бэе бээдээ туһалая, баянаа арьбажуулан ажаллая.

Содном-Доржо БАДМАЕВ,
БГУ-гай багша, философиин
эрдэмэй кандидат.

НАЙНАА ҮРГЭЭЛ!

Арбан долоодохи жаранай гал улаан Хулгана жэлэй эхиндэ буряад-монгол арадаа Сагаалганай һайндэрөөр амаршалнабди. Шэнгэд хаанай зарлигаар 1206 онһоо хойшо найрлагдадаг арадай наадан буряад угсаатанай тон ехэ һайндэр болоно. Сагаалганай түрүүшын үдэр хүн бүхэн, амитан бүхэн нэгэ наһа нэмэдэг гээшэ. Байгал далайһаа үндэһэтэй буряад орон соо Сагаалганай эхин дээрэ, сагаан ханаанай охин дээрэ хайнаа үргэжэ, муугаа даража, һайн хайханиие үрээлсэжэ, Шэнэ жэлээ эхилхэмнай болтогой.

БҮГЭДЭ БУРЯАДУДАЙ ҮНДЭНЭН СОЁЛОЙ ЭБЛЭЛ.

Малай үбэлжэлгэ – шанга шалгалта

ДАБАХАЛ БАЙХАБДИ

Манай һү хаалин Залаагай фермэдэ зуу гаран эбэртэ бодо мал харууһалагдадаг. Урзанда жэлдэ малай шэнэ байра баригдажа, ашаглалгада үгтөө бэлэй. Энэ үшар маниие яһала урмашуулаа һааб даа. Тиин сагаан эдээ үйлэдбэрилгээ доошолуулжархихагүйн тула фермын малшад оролдосотойгоор хүдэлдэг. Хаалишад Людмила Байтуганова, Цырен-Дулгар Болотова, Сэсэг Юндунова, Светлана Доржиева гэгшэд дүй дүршэлтэй малшад боложо ябанхай. Үнгэрхэн жэлдэ А. Байтуганова үнээн бүриһөө 2015 килограмм һү һаажа, түрүүлээ юм. Тэрэ 24 үнээ харууһадаг. Мүнөө үедэ 16-нь һаагдажа байна.

Нёдондо жэлдэ сагай уларһалай тиймэшые таарамжатай бэшэ байһан дээрэһээ үбһэ, орооһо тарья урданайхидаал адляар нөөсэлэгдөөгүй юм. Гэбэшые сенаж горитойгоор даража абаһан тула яһала гарасадажал байнабди. Үнээн бүхэндэ үдэртөө 15-20 килограмм сенаж, 1 килограмм талха таряанай зүйл үгтэнэ. Механизатор Түмэн Дондолов малай хоол таһалдуулангүй зөөгөөд лэ байдаг.

Мал адуулагшад Мунко Доржиев, Леонид Байтуганов, хаалишадта горитой туһаламжа үзүүлнэ. Тиин манай коллективэйхид малай үбэлжэлгын хүшэр үеын амжалтатайгаар дабажа гарахын

тула бултал оролдонол гээшэбди.

Үнгэрхэн жэлдэ бидэ 88 тутал абажа, түлжүүлээ бэлэйбди. Фермыннай дэргэдэ туталай шэнэ байра баригдажа байнхай, энэ барилгын дүүргэгдэхые тэшэ ядан хүлээнэбди. Ушар юуб гэхэдэ, томошог болоһон тутануудые байлгах абажа үгы юм.

Колхозоймнай хүтэлбэрилэгшэд энэ барилгыг тэгсэхын тула яһала оролдодог лэ даа, тээд мүнгэ танганай дутадахада яахабши? Мүнөө үедэ үйлэдбэрилэгдэһэн һү худалдажал, мүнгэ олоно ха юмбиди. Үнэ сэнгын гэжэ тон хямдалдаа. Хэзээ гүрэн түрэмнай хүдөө ажахын продукциин үнэ сэндэ анхарал хандуулжа, тэрэниие нэмээх арга боломжо олгохо гээшэб. Тиигэгүй һаа, һү үйлэдбэрилгэ, олзогүй болохонь. Харин сагаан эдээгүйгөөр байжа шадаха аалди. Энэ асуудал бидэнэй һанаа зобооно. Тиигэбэ яабашые эрхилжэ ябаһан ажалаа доройтуулхагүйн тула хүсэл зоригтоо элсүүлжэл ябанабди. Адуу мал бөөмэйлбэл, ама тоһодохо гэлсэгшэ гүб даа. Малай үбэлжэлгын хүндэ хүшэрөөр үнгэржэ байгааһые һаань, амжалтатайгаар дабахал байхабди.

З. САНЖИЕВ,
Сэлэнгын аймагай ХХ
партсъездын
нэрэмжэтэ колхозой фермые
даагша.

НЮТАГАЙ РАДИО

Район соогоо боложо байһан үйлэ хэрэгүүд тухай удха түгэлдэр дамжуулгануудые долоон хоногтоо гурбадахин нютагайхидаймнай шагнадаг болоһониинь хайшаалтай, нютагай радиогой харюусалгата редактораар дүршэл ехэтэй, һонор ухаатай, совет, партийна хүдэлмэридэ нилээд ябаһан Александр Чимитович Цыденов хүдэлнэ.

Иймэ хүшэр хүндэ сагта харюусалгатай ажал хүтэлбэрилхэ гээшэ хүнгэн бэшэ даа. Дамжуула бүхэндэ бага бэшэ мүнгэн хэрэгтэй. Энэ талаар Буряадай гүрэний телерадиокомпани туһалдаг гээшэ. Ажал хэрэгтээ шунаһан хүнүүд хүдэлнэ гэжэ тэмдэглэлтэй. Ленинграды хойто зүгтэй арадуудай багшанарай институт дүүргэһэн Валентина Вачеланова нэрлэмээр. Тэрэ ортон хэлээр дамжуулгануудые бэлдэжэ, үсөөн тоото түрэл арадаа баясулдаг.

Штатна бэшэ сурбалжалагшань байһан хадаа нютагайнгаа радиогой хэрэг, зорилгы һайн мэдэхэ байнаб. Ушар тиймэһээ районой захиргаанай шэнэ гулваа Г. Ч. Цыбиков түрүүтэй аймагай хүтэлбэрилэгшэдэй зүгһөө үшөө ехэ дэмжэлгэтэйгээр, арадайнгаа урда харюусалгатайгаа мэдэржэ, саашадаа ашаг үрэтэйгөөр хүдэлхэ байха гэжэ минии досоо найдал түрэнэ. Хүдөөгэйхид мүнгэнэй олдосын хомор болоһон ушарһаа урдань арба гаран газетэ, журнал абадаг байһан айланууд 1-2 һониниие захидаг, үнгэрхэдөө орой захидагшыггүй айланууд олошорлоо. Энэ талаар зарим ушарта радио эгээл түрүүн һониниие дуулгаха ха юм.

Б. ДОНДУПОВ.

ТОЛЫ

Бууралһаа үгэ дуулагты

"БУУРАЛҺАА үгэ дуулагты, бусалһанһаа ама хүрэгты" гэхэн сэсэн мэргэн үгэнүүд биих юм даа. Наяхан 90 наһатай (буриадаараа 92 наһатай— бурхан дэлгэлгын хүни түрэн, үглөөдэрын Сагаалганда хоёр наһатай болоһонби гэжэ хөөрэнэ), могой жэлтэй, Хэжэнгын Сулхара нютагай Раднын (Раднаева) Лубсанцэбэг Эрдынеевна хүгшэнтэй уулзажа, урданай түүхэ, хургаал үгэнүүдэ, дасанай олон магтаал дуунуудыг шагнаха золтой байбаб.

Аяар долоо наһатайдаа (Хоридо хүршэ байхаһаа) Согтын эжытэй танил, ашанартайн багаһаа наададаг хэм. Нүүдэнь үнинэй уулзаагүй байһан хадаа би Цырма Аюшеевна Аюджанаева дүүдээ Улаан-Үдэдэ хаянай айлшаланхай гэжэ дуулаад, Сагаалганай гарай бэлэг барюулхаяа ошоһодомни, "ута наһатай, удаан жаргалтай, үбшэ хабшагүй, хирэ хилэнсэггүй, амгалан тэнюун, бурхандаа мүргэжэ, буянда хүртэжэ ябахашни болтогой" гэхэн үрээл үгэнүүдэ хэлээ хэн.

олон байгаа. Хүхөөдын дооромбо, эндэхи Уляабарай Алхын Зодбын дооромбо, тиихэдэ Шойжидой Цырмаагай эсэрын аха Пүнтын Нямбуу дооромбо олондо мэдээжэ байгаа гэжэ хөөрөө хэн.

"Худанай Шэлэнтэдэ даяанда хууһан Агадин Сандан ехэ хүндэтэй, олондо мэдээжэ лама Хэжэнгын дасанай байгаа. Агадин багшын магтаал дууе дуратайгаар дуулан уншадагби:

Тарьялан дэгээдэ

Шэлэнтэмнай

Табанхан дагшанай

эхининь юм.

Тарниин Ёгоодор

ламхаймнай

Табанхан дошходой

хубилгаан юм.

Тангаригаа алдангүй

шүтэхэмнай

Тамын юртэмсэ хогоосон

юм...

Амиды ябаа сагтаа дасанай магтаал дуунуудыг магнитофондо хаалгажа абаха, залуу зоние хургаха хүсэлтэйб. Хэжэнгын дасанай лама байһан Шоохоной багша ламхай Бадада Үрэнхы гэжэ газарта даяанда (бүтээлдэ) хууһан,

А. ЖАМБАЛОН

САГААН НАРЫН АМАРШАЛГА

Сарюун түбидэ мүнхэлэе, Саһан нэмэргээ хэдэрхэн Сагаа, үдэрөө мэдэрхэн Сагаан һарамнай морилбо Санзайн арюун хангал дор Сайнгаа дээжэ үгэнэбди, Сагаан сэдхэлээр

Сагаалганаа угтанабди, Аюуша хадагаа барижа, Амаршалнабди бүтэдые! Хурдан жэгдэхэн гүйдэтэй, Хулгана жэлнай, мэндэ-эз Навьемнай нэмээжэ

Наашалһан үдэрнай, мэндэ-эз Газар дэлхэйдэ амгалад, Гай тодхоргүй байха

Гадар зузаан, элдин баян Гаһар һайн байха болтогой Үбгэд, хүгшэднай

Үндэр наһаа эдлэхэй! Үхи, хүүгэднай дутамагтй, Үлзы жаргалаа үзэхэй! Муу юумэн мухардан орш, һайн юумэн һалбаран орш, Зоной заяан золтой байга, Зол хубинь мүнхэ болог!

СОГТЫН ЭЖЫН СОЛГЁОН ДУУНУУД

Үндэр наһатайшые хаа, хүнгэн солбон, һонор сарюун зандаа, шогтой хүхюун байһан Согтын эжы бурханай магтаалнуудыг мэдэдэг, гоёор дууладаг, эрхилээр эмиржэ хуугаад, Хэжэнгын гэжэ дасан, тэндэ мэдээжэ байһан ламанар, Сагаалган хайшан гэжэ тэмдэглэдэг байһан, урданай һайн һайхан ёһо заншалнууд тухай ехэ һонёор хөөрөжэ үгэһэн байна.

"Хэжэнгын дасан хадаа 300 аймагтай (ламанарай гэр байратай), 500 шабитай эгээл ехэ дасангуудай нэгэн байһан юм. Ехэ Сагаан дасангыг тойроод, 5 дуган байгаа: баруун тээнь Гүнгэригэй дуган, хойнонь—Шойрын дуган, зүүн тээнь—Диваажанай сангадтай дуган, тэрэнэй зүүн тээнь—Маанин дуган, урда тээнь—Майдарин сүмэ, ногоон моритой, харин хойто тээнь, дасанһаа холо-500 ламанарай гэрнүүдэй арада Жаран Хашорай субарга байгаа. Тэрэнэй хажууда мүнхэ Маани сахидаг дуган бии хэн. Энэ субаргыг Балдандоржо амбай бүтээһэн түүхэтэй юм. Эндэ монгол нарын 29-дэ Дүгжүүбын ушлалга, харий 30-най түхэрээн хүни Сиидар һама сахюусанай хурал болодог хэн. Үглөөгүүрын хүзэгшэ зон бүхы ламанараа, тэдэниинь бээ бээ хадагаар золгодог ёһо гуримтай байгаа",—гэжэ үндэр наһатан хөөрөөд, ехэ-ехэ зиндаатай ламанар тухайгаа тоолон хэлээ, тодорхойлоо хэн.

Согтын эжын мэдэхын Түмэрэй главын шэрээтэ дасангыг толгойлдог байгаа. Хожомын шэрээтэ болоһон һабханий ламхай дооромбо үндэр наһатай болотороо дасанда хууһан юм. Ехэ-ехэ зиндаатай дооромбо, һаарамба ламхайнар

тэрэнэй зохёһон дуун олондо мэдээжэ юм:

Бороотойе татагша

Бугатын үндэр Үрэнхы.

Бултанай багшын

байгуулсан

Бурханай сүмэ мүнхээрэй!

Суунагтуулжал татагша

Суухайтын үндэр Үрэнхы.

Суухатайн үндэрэй оройдо

Шоохоной багшын

байгуулсан

Шулуун сүмэ мүнхээрэй!

Үһээрэн гарагша

үүлэнэйнгөө

Үехэнээрнь харая.

Үехэнээрнь харахадам,

Үржэн Хандын орон

туяарна.

Үржэн Хандынгал орондо

Өөһэдөөл хамта түрээ.

Суунагтан гарагша

үүлэнэйнгөө

Суугаарань харая.

Суугаарань харахадам,

Сухабаадин орон туяарна.

Сухабаадин орондо

Сугтаа хамта түрээ".

Дасандуган тухай, мүн "Үндэр Богдын дуун" гэхэ мэтын бурхан шажанай магтаалнуудыг һайн мэдэхэ, бэлигтэй дуушад байһан Ч.Н. Гениновтэ, Ц. Шагжиндэ магтууһан, хуушан монголоор маани мэгзэм уншадаг, бүхы наһаараа хара ажал хэһэн энэ хүгшэн эжы наһан соогоо хатуу үйлэнүүдтэ дайралдаашые хаа, сэдхэлээрээ мээхэй, һайхан, һонор сээжэтэй, урданай юумэ мартадаггүй, хүхюун зандаа ябадаг юм.

Хэлгы Базарай Содномдоржо хани нүхэрын үхэлтэ дайнһаа бусаагүй, 8 наһатай Согто хүбүүнтээ тэрэ үлэхэн байгаа. Хүбүүниинь 37 наһандаа наһа бараа. Гэбэшье Согтын эжы 4 ашанартай, тэдэнһээ гараһан үшөө 5 эзэнэртэй болонхой,

жаргалтай ажаһууна, ашанартаа үргүүлнэ. Солбон ашань сэргэй капитан, Сэсэг, Соёлма ашанарын—врачууд, Содномын—Хёлгодо милиционер юм. "Гансаһаа газар дүүрэхэ" гэжэ дэмы хэлсэдэггүй бшуу.

Урданай ёһо һайн мэдэхэ үндэр наһатай хүгшэн эжын хургаалнууд хэды сэнтэйб даа! Хоршид гэгээн Ярууна морилходоо, олондо мэдээжэ, юумые урид таадаг байһан Молон багшыг бараалхан, бээ бээтээ золгоходоо, духаараа мүргэдөөд, өөрынгөө дээрэ хуулгаа хэн гэжэ Согтын эжы хөөрөөд, "гал могой газарыг тойрохо, түмэр могой түбииг тойрохо" гэжэ түмэр харгы тухай Молон багша зарлиг хэлэхэн гэжэ хөөрөбэ.

Үргэһэн эсэгэнь—Аюшын Табхай Баруун Жуу ошоһон үндэр наһатай ехэ лама юм. Эсэгэһээ олон маани мэгзэм мэдэхэ болоһон намтартай.

"Урданай залуушуул Сагаалганда архи уудаггүй, үдэртөө сагаалжа наададаг байгаа. Эрэшүүлэй морёор ерэхэдэ, "угтагы" гээд хэлэхэдэнь, залуу зон гараад, жолоонь барин угтажа, сэргэдэ уядаг байһан юм.

Ерэхэн айлшан хуйбадаад байһан хутагатаа доошонь табяад, хормойгоо заабол һэжээд, бээ заһаад, гэртэ ородог заншалтай хэн. Харин эхэнэрнүүд моридоо хашаада уядаг байгаа. Хүгшэд, үбгэд үдэшэлэн тогоонингоо архи нэрэдэг, наһатайшуул уудаг, дуугаа дууладаг хэн. Миний эжы "Бэхэлигэй дууе" ханхинуулдаг хэн:

Сэсэг ургажа—

Дэлхэйн шэмэг.

Сэсэшүүл сугларжа—

Түрын шэмэг.

Иигэжэ эхэ, эсэгээ, үбгэд, хүгшэдөө залуу зон хүндэлдэг байгаа" гэжэ Солбоной хүгшэн эжы Сагаалган тухай хөөрэхэдөө онсоллоо хэн.

"Хүндэ хүшэр, хүлгөөтэй бэрхэ саг мүнөө болоо. Муу юумэ муулан ябаа хааш, муу байха. Тиимэһээ һайхан сэдхэл сэдхэжэ ябабал, ходоодо залуу, хүхюун, дорюун, нигүүлсхы сэдхэлтэй байхаш, муу юумэн халдахгүй бшуу. Урдань бултанай ядаха саг болохо гэлсэдэг байгаа. Хубсаһаа, эдэ хоолоо мүнөөнэй зон гамнаха, хайрлахаяа болёо. Хубсаһаа халаад, хадхаад үмдэнэгүй. Айлшанай ерэхэдэ, хүндын мях (һээр, хабһа, нюрган гэхэ мэтыг) үе үеэрнь булгалаад, сагаан эдеэнэй дээжэ табигад байгаа. Харин мүнөө архи табяагүй хаа, муугаар хүндэлөө гэлсүүлхэш.

Бурханай айладаһанай ёһоор шолмосой эдеэн гэдэг архиин хүндын түрүү боложо байһаниинь голхормоор. Нарата дэлхэй дээрэ хүн боложо түрэхэн жаргалтай хадаа уйдажа, гомдожо байнгүй, шажан бурханһаа холодонгүй, маани мэгзэмээ, магтаал дуунуудаа уншажа ябахамнай болтогой",—гэхэн үрээлнүүдэ уншагшадта Согтын эжы дамжуулаа хэн. Зуу хүржэ, зугаалж ябахань болтогой гэхэн үрээл буянтай хүгшэн эжыдэ бидэшье хүсэе!

Б. ОРБООЕВА,
манай корр.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: А.Ц. Э. Раднаева.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

САГААЛГАН

...Элинсэг холын Эсэгэнэрэй заншалаар Энхэ амгалан, Элдин байдал һануулан, Эльгэлхэ зоной Эгээл һайхан үрээлээр Ёрын ербэл Элжээтэ Сагаалган. Сагаан нарын Сагаан толоноор урилдаа, Сахила арюун Саһан хэшэгдэ хубаалдаа, Сэдхэл бодол Сэнгүүлмэ ехэ баяртай Сэхэ золгобол Сэлмэг үдэр—Сагаалган Сагай эрхэ Салшаатай, түбэгтэй—Сагааруулха Сэдхэл, һэшхэл хэрэгтэй Сагаан һанаата Санаартамнай бүгдэ Сэбэр хүсэлөөр Сэнгээ мэдүүлнэл эндэ, Аһан түрүүлэн—Арюудхалгын Дүгжүүбэ, Арад түмэндэ Анхарагдан дэмжүүлбэ, Сэдхэлэй бури Сэбэрлэхэ үүргэтэй Сэсэн заабари Сэнгэдэбэ дүүргэдэн... Мухар һэжэг, Муу нүгэлыг арилган, Буян хэшэг, Бурхан шүтээн арюудан Хойто һунитэйн һамада хуужа зальбараа, Үбгэд, хүгшэднай, Үндэр наһаа анхараа... Сагаан нарын Сагаалган ийгээд эхилбэ, Сабдагуудта Сагаан эдеэн үргэдэбэ... Санзайн хангал Сарюун дайдаар анхилла Зулын галнууд Зузаан жаргал үршөөнэ, Айл бүхэндэ Аха захаяа хүндэлжэ, Амар заяан, Амгалан байдал оршоно...

“ҮЙНЭН ТУЯАГАЙ” ҮЗЭСХЭЛЭН

Февралын 15-да Улаан-Үдэн Байгаалин музейд бонин үйл хэрэг болобо. Юун бэ гэхэд, уран гарта утай дархан Валерий Дашиевич Цыбиков үйхөөр дархалхан бүтээлнүүдээ олоной үзэмжэд табиба. Үзэсхэлэн-выставкэ нээлгын баяр ёһололдо олонийтын түлөөлэгшэд, музейн хүдэлмэрилэгшэд, журналистууд, багшанар олоороо суглараа.

Тусхайтаар түхээрэгдэн тагууд дээгүүр үндэр, набтар, ёсхогор, табхар, жэжэ, томо - элдэб түхэлэй түйсэнүүд, хүүгэдэй дура буляама үйхэн бүлбэнүүр, ондоошье зүйлнүүд хүнэй нюдэ хужарлуулан жэрьдэнэ. Тэдэнэрын гоё зурагуудаар шэмэглээтэй байхадаа, бүришье зохидоор харагдана. Үнгэрхэдөө, хабхагуудын, тэдэнэй барюулнууд - баран өөрсэ лнзын.

“Үйхэн туяа” гэжэ нэрлэгдэнэн энэ үзэсхэлэн-выставкээ автор Сагаалганай угтамжада зорюулаа.
Т.ЦЫРЕНОВА.

ХУЛГАНА ЖЭЛЭЙ ШЭНЖЭНҮҮД

СЭДХЭЛЭЙНГЭЭ МУУЕ ДАРАЖА...

ГАЛ УЛААН Хулгана жэл гарахан гэжэ урид мэдээсэгдээ лэн. Мүн баһа энэ жэлнай 4 ногоон мэнгэтэй гэжэ һануулаа. Энэ ямар удхатайб гэхэдэ, 1996 ондо Сагаалганһаа хойшо түрэн бүхы үхибүүд (хүбүүд, басагад) 4 ногоон мэнгэтэй байха болоно.

Энэ жэлэй хүдэ тэмдэгыг урданай зурхайшад иимээр тодорхойлон байна гэбэл:

Улаан тархитай, сагаан эбэртэй, сагаан шэхэтэй ба һүүлтэй аад, бээн хүхэ, дүрбэн тагалсагын, үбсүүниинь шара үнгэтэй үхэр зүүн тээшээ һүүлээ шарбан, амаа ангайгаад ябана.

Үхэршэниинь хадаа үһээ шэхэнэйнгээ хойгуур унжуулан, шара шарайтай, ногоон дэгэлтэй, сагаан бүһэтэй, хүл нүсэгэн бишыхан үхибүүн хоёр гуталаа үхэрэйнгөө нюрган дээрэ тээгээ, торгон утаһан шэрбүүр баряад, үнөөхи үхэрэйнгөө урда гүйнэ.

Үхэршэн үхэр хоёрой хүдэ зурагыг тайлбарилхада, иимэ байна:

Жэлэй эхин ба һүүл саһа ехэтэй, зундаа бага бороотой байха. Мүндэр орохо, тэнгэрийн дуун элбэг тохёолдохо. Хабарай һүүл багта, зунай эхээр газарай нюруу гандуу байбашье, голой хүндын, тала хээрын ургаса һайн болохо гэжэ. Хуурай уларылай оршобошье, үрэ таряан, алим жэмэс һайн болбосорхо.

Жэжэ хоротон ургамалыг хүнөөжэ ядахагүй. Жэлэй эхээр газарай, лусай үбшэнһөө бэе махабадаяа, мал адууһаа, тариһан ургамалаа нэргылхээр гэнэ. Нарай, бага үхибүүдтэ дээдын эбээл буян тудаха нюуртай. Гэбэшье доодо зиндаагайхидта сэдхэлэй хөмөрлө үе-үе тохёолдожо, хото нийслэл газарнуудта үймөөн боложо магадгүй. Жэлэй түгэсхэлдэ хүн зондо буян арьбадан, үбшэн зоболон үсөөржэ, дээдшүүлэй сэдхэл түбшэн болоно. Тэрэнэй тула хүн бүхэн сэдхэлэйнгээ мууе даража, һайн һанаа һанаалжа, орон тэнгэридэ хүзэглэхэ ёһотой гэнэ.

ХЭНДЭ ЯМАР БАЙХАБ?

ГАЛ УЛААН Хулгана жэлдэ хулгана жэлтэнэй ажал хэрэг бүтэмжтэй, амидаралайнгаа хубида аза жаргалтай байха нюуртай. Иимэһээ түрэлхи бэлиг шадабаряа ашаглажа шадабал, бүтээл гаргаха бүрин арга боломжотой. Илангаяа уран зохёол, шүлэг бэшэдэг байбал, тиигээд томо захатануудаа дүүргэжэ хэблүүлбэлн, тэрэн амархан борлуулагдажа, олоной хүртөөл боложо шадаха гэнэ.

Юрэнхыдөө ямаршье түрэлэй ажалтай байбал, тэрэнэ энэ жэлдэ заабол дүүргэхыг хэшээгты. Удаадахи жэлнүүдтэ хэрэгтэй болохо, ашаглаха зүйлнүүдэ нөөсэ болгон абахада гэмгүй. Инаг дуранай талааршье азатай байха гэнэ. 1924, 1948, 1972 онуудта түрэн эрэшүүлэй, 1936, 1960, 1984 онуудта түрэн эхэнэрнүүдэй хии морин уруугаа харанхай, заһал хүүлэхэ, хии морёо хийдхүүлхэ гэнэ.

Харин 1924 ба 1960 онуудта түрэн хүнүүд 73-найнгаа, 37-нойнгоо жэл оруулжа байһан тула мэнгэнь голлохо. Тиыхэдэ эдэнэрэй жэл мэнгэ хоёр тудалдажа, дабхар хатуу байха болоно: Тиимэһээ эдэнэр заһал хүүлэхэ зэргэтэй. 1936, 1960, 1984 онуудта түрэн эрэгтэйшүүлэй, 1924, 1948, 1972 онуудта түрэн эмэгтэйшүүлэй хии морин хэлтынхэй, тиимэһээ баһал болгоомжолхо, заһал хүүлэхэ гэжэ хэлэгдэнэ.

“Жаран зүһэ” гэжэ хуушан монгол ном болон 1996 оной монгол литэ хэрэглэгдэб.

ЭГЭЭЛ ЗОЛТОЙ ХҮСЭЛ...

Һаяхан, Сагаалганай урда тээ, Бурядай оперо болон баледэй театрай ордондо дүтэлхэдэ, холоһоо хүн зон үлүү билет хурагшалжа байгаа лэн.

Газаа үүдыень нээжэ ороходомни, хүүеэн, дүүеэн, орохо, гарахын аргагүй зоной түрисэлдөөн байгаа бэлэй.

Мэдээжэ эстрада дуушан Намгар Лхасарановагай энэ концерт хүлөө табиха аргагүй олон зониие суглуулба.

“Азия-Даусы” гэжэ конкурсдо гүйсэдхэнэн “Хүсэл” гэнэн дуугаараа Намгар Лхасаранова һайхан буряад аялга хүгжэмэйнгөө үдэшэ нээгээ. Агын аймагай Хүнхэр нютагай мэдээжэ пост Шуя-Ханда Базарсаевагай зохёон, баһа энэл нютагай хүгжэмшэ Владимир Цыдыповэй найруулһан энэ дуун “Азия-Даусы” гэнэн конкурсдо ехэ һайшаагдаһан, хариин гүрэнүүдэй хүгжэмшэд дуунайнь найруулгаар һонирхоһон байна. “Хүсэл” гэнэн шэнэ альбомтой танилсалгада мүн лэ Ш. Базарсаевагай, В. Цыдыповэй, Д. Бальжинимаевай дуунууд зэдэлээ. “Мүнгэн табар”, “Зүүдэн”, “Инагни” гэхэ мэтэ шэнэ дуунуудай хажуугаар олоной дунда мэдээжэ, зоной дууладаг болоһон “Сэлгээ һүни газаа”, “Инагай дуун”, “Улаадай” гэнэн дуунууд шанга альга ташалгаар угтагдаа. Будаханда Дашиевада адлишуу арадай һайхан хоолойтой дуушан абари зангаараа, түхэл маягаараашье олондо һайшаагдадаг гээшэ. Концертын забһарлалда х а р а г ш а д т а й хөөрэлдэхэдэмни, гансал урма баярай, үрээлэй үгэнүүдыг хэлэжэ байгаа лэн.

Н. А. Борюнова, Бурядай оперо болон баледэй театрай кадрнуудай таһагыг даагша: Энэ үдэшэ мэдээжэ дуушад Эржена, Саян һонирхолтой, зүрхэ сэдхэдэ хадуугдама концерт болобо. Зүгөөр бүхы дуунуудаа б у р я а д а а р гүйсэдхэгдэхэдэнь, бүришье омогорхомоор. Эстрада шэнэ буряад дуунууд дэлгэрэг лэ! Намгар Лхасарановада баяр баясхалан хүргөөд, саашанхи ажалдань амжалта хүсэхэ байнаб.

Р. Юндунова, Ага тосхоной библиотекарь: Иимэ концерт болохонь гэжэ дуулаад, зорюута Агаһаа ерээб. Нютагайнгаа басаганай дуунуудтань дуратайб. һайхан хоолойгоороо дуугаа зэдэлүүлхэдэнь, зүрхэ сэдхэл уярадаг даа.

Баяр, Доржо, технологическа университетэй оюутад:

Манай һананайхид Намгар Лхасарановагай олон дуунуудыг мэдэхэ, гитара доро дууладаг юм. Намгар зохиш шарайтай, бэлигтэй залуу дуушан гээшэ. Аялга дуунуудаа бэлэглэн, хүдөө нютагуудаар ябаа һаань, һайн байгаа. Хүдөөгэйхид иимэ концертдэ олоор сугларха гэжэ һанагдана.

Ж. Бальжиров, Хурманхаанһаа уг гарбалтай, мүнөө Владивосток хотодо ажаһуудаг:

Үнинэй Улаан-Үдэ айлшалаагүйб. Амаралтада ерээд байгараа, эстрада концерт болохонь гэжэ дуулаад, ехэ баярлааб. Иимэ һайхан дуушан бии гэжэ һаял мэдэжэ абабаб. Намгарай дуунуудтай кассетэнүүдыг заабол абаха гэжэ шийдээб.

Концертын үедэ шэнэ дуунуудтай кассетэнүүдынь 15 мянган түхэригөөр сугларагшадта дуралдагдаа. Гадна Шуя-Ханда Базарсаевагай “Уянга” гэнэн шэнэ номын олоной анхаралда табигдаа.

Энэ үдэшэ мэдээжэ дуушад Эржена, Саян

Жамбаловтан концерт хүтэлбэрлэхэдөө, мүн лэ олон дуунуудаа хани нүхэртөө зорюулба.

Шэтын “Забайкальские самоцветы” гэнэн академическэ камерна оркестрэй солист Митып Шагдаров бүхы сугларагшадта һайшаагдаа, “бис” альга ташалгада хүртөө. Агын аймагай Догой нютагай дуушан, Шэтэ хотодо ажаһуудаг, шүдэнэй эмшэнэй мэргэжэлтэй юм. Нургуулида нуража байхадаа, танилсаһан Митып Шагдаров нютагайнгаа басаганда “Сэлгээ һүни газаа” дууень шог ёгто болгон, “Газаал шамайгаа хүлээнэб” гэжэ мэдүүлбэ.

Хүнгэн дорюун маягтай, академическэ хоолойтой дуушан Намгар Лхасарановагай хамта В. Пантаевай “Бэдэрнэб шамайгаа” гэнэн дуу ульгам һайханаар гүйсэдхэжэ, нэрбемэ альга ташалгаар үдэшэгдөө.

Һүүлэй үедэ “Вдохновение” ансамблиин хатаршад Геля Мардаева,

Саша Зубенко орон дотороо мэдээжэ болобо. Илдам һайхан шарайтай, уян нугархай бзетэй Гелиин, эрэ хүнэй зориг, энхэрэл мэдэрүүлһэн зантай Сашын хатар наадан нюдэ хужарлуулма аятай байдаг юм. Энэ удаа тэдэуян һайхан бальна хатарнуудыг сугларагшадта бэлэглэжэ, үдэшье шэмэглэбэ.

Гадна “Дитл” гэнэн шоу-балет, дуушан Радик Мархаев уран бэлигээ сугларагшадта харуулаа.

Концертын түгэсхэлдэ Бүгдэ буряадуудай үндэнэн соёлой эблэлэй зүгһөө Ешин-Хорло Будиевна Гомбонн залуу дуушаниг халуунаар амаршалаад, бэлэг барюулба.

Баглаа сэгсгүүд Намгар Лхасарановада барюулагдаа, удаан альга ташалга зэдэлээ.

“Азия-Даусы” гэнэн конкурсдо хабаадаһан, 1995 оной Сагаан нарын конкурсын лауреат Намгар Лхасарановагай түрүүшын сольно концерт иигэжэ үнгэрбэ. Иимэ концерт Улаан-Үдэдэ түрүүшынхээ боложо, олониие баясуулаа.

Зүгөөр эмхидхэлэйнгээ талаар концерт дутуу дундануудтай байба. Жэшэнь, гүйсэдхэнэн дуунуудай нэрэнүүд, хүгжэмшэдэй, зохёолшодой нэрэ, обогүүд хэлэгдээгүй. Агаһаа ерэнэн түрэлхидыень хүгжэмшэд болон харагшадтай танилсуулбал, ехэл һонирхолтой байха лэн. Хожомоо иимэрхүү дутуу дунданууд зайсуулагдаха аабза гэжэ найдагдана.

Тиимэһээ урин һайхан хоолойтой, даруу зөөлэн зантай Намгар Лхасарановада уран бэлигээрээ саашадаашье улад зоноо баясуулжа, ажалдаа амжалта туйлажа ябахыень хүсэнэбди.

Е. ЦЫБЕНОВА.
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Н. Лхасаранова.

М. ШАНТАКОВОЙ фото.

ТООНТО МИНИИ-ХАРА-ШЭБЭР

Агваан Доржиевай тоонто нютаг Загарайн аймагай Хара-Шэбэр нютагайхидай Сагаан хараа утгадаг гурим заншал тухай бэшэхэ хүсэлтэйб.

Буряад литын 30-най дүйсэн үдэр бурханаа дэлгээгээ, зула бадаруулаад, сагаан эдээгээрээ сэржэм үргөөд, багахан хүүгэдые хүлээжэ байдаг. 5-10 наһатайхан багашуул үе үеэрээ бүлэг боложо хубаараад, нара зүб нютагаа тойрожо, айл бүхэндэ орожо, конфетэ, печени, пряник мэтые суглууддаг лэн. Үглөөдэрын - нэгэн шэнын үдэр наһатай зон, дундашые, залуушые наһатан мори шаргала хүлөөд, хойшоо, мүргэлтэй хадааа, гарадаг гэшээ.

Найын жэлнүүдтэ хоёр шэнын үдэр хадааа гаража мүргэхэ гэжэ дасанһаа айлдаһан байна. Би табяад онуудһаа эхилээд, ерэн он хүрэтэрхи үе тухай бэшэнб. Тэрэ үедэ нэгэн шэнын үдэр хадааа ошожо, хии мориёо хийдхээд, далаага дэбжагаа абажа, архяар сэржэмээ үргөөд, мориндоо мордожо, дуугаа дуулалдан, ехэ хүжюутэй ерэдэг бэлэйбди. Тэрэ үеэ, һүүдэ бээ бээдээ оролсожо, сагаалдаг нэмди. Мүнөөшье тэрэ зандаа.

Мүргэлтэй гоё һайхан гурбан хадымнай нэрэнүүд имэ:

1. Номшо-Баабай-номдоо һайнаар нуража, нютагтаа хүндэтэй ябаарай гэжэ үрээдэг.

2. Бэрхэ-Хада-бэрхээр ажалаа хэжэ, булта нүхэдтөө хүндэтэй

ябаарай гэжэ үрээдэг.

3. Жалсан-Хада-жаргалтай, амжалттай ябажа, зон нүхэдтөө хүндэлжэ ябаарай гэжэ үрээдэг юм.

Жалсан-Хадымнай эзэн хөө хара моритой, хүжэ мүнгэн эмээлтэй, шүрхэгэрхэн хара һахалтай хүн гэжэ хэлсэдэг. Моринойн дүрбэн хүлөө дүлэ мэтэ гал сасаржа ябадаг юм. Намайе гэжэ шүтэжэ, ханажа ябаа һаань, һүүдэр мэтэ харалсажа байхаб гэнэн абаралтай юм гэжэ манай үбгэд, хүгшэд хэлсэдэг. Тиигээд манай нютагай бүхы зон хүгшэн залуутүй булта шүтэжэ ябадаг гэшээбди.

Иимэ һайхан манай Хара-Шэбэр нютагтаа Агваан Доржиев 1853 ондо түрэнхэн, 1938 ондо наһа бараһан юм. Манай нютагта олон эрдэмтэй хүнүүд бии. Мүнөөшье эрдэмтэй залуушуулнай олон.

Аха үеынхид гэбэл, Дылыков Санжа-Ракша Дылыкович - эрдэмтэ, Шагжин Цырен-Жаб Галзутович - зүжэг зохиогшо, Заятуев Гомбо-Намжил Арсаланович - эрдэмтэ, Султимов Цыден-Жаб Султимович - багша, Содномпилов Сангая Додиевич - багша, Насақдариева Мэдэгма Намдыковна - багша, Заятуева Цыбжит Арсалановна - багша, Базаров Гомбо Цыденович - колхозой түрүүлэгшэ, Доржиев Жалсан Доржиевич - колхозой

түрүүлэгшын орлогшо, Батуева Цырен-Ханда Базаровна - сомоной түрүүлэгшэ, Дамдинов Цыбик-Доржо Гыпылович - подполковник, Эрдынеев Доржо Банзарович - врач.

Эдэнэрһээмнай алтан дэлхэй дээрэ, улаан-шара наран доро амиды мэндэ ябаһан дүрбэн хүн үлөө. Дылыков Санжа-Ракша Дылыкович мүнөө Москвада, Содномпилов Сангая Додиевич Шулуутайн интернат хургуулида (урданай Асагад-Шулуутайн дасанай нуурида), Дамдинов Цыбик-Доржо Гыпылович Улаан-Үдэ хотодо, Эрдынеев Доржо Банзарович аймагай түб Загарай нуурида ажаһууна. Өөрынгоо багша Содномпилов Сангая Додиевичта үнэн зүрхэнэй баяр хүргэхэ дуратайб.

Эрдэмтэй залуушуулнай ехэ олон юм даа, бултынь тоолоо һаа, гушаад болохо. Тэдэн соомнай багша, врач, инженер, майор, подполковник, прораб гэхэ мэтэ байха.

Ургажэ ябаһан улаан бургаһан гэжэ жаахан багашуулые буряад зон хэлсэдэг гэшээ ааб даа. Залууханууд багашуул соомнай баһал эрдэм бэлэгтэй үхибүүд түрэнхэн байха гэжэ найданаб.

Манай арадай ехэ һайндэрөөр, Сагаан хараар бүхы буряад зоноо, нютагаархидаа, үетэн нүхэдтөө амаршалнаб.

Догдон ЦЫНГУЕВ,
ажалай ветеран.

Сагаалганай ёһо заншал тухай хөөрөө Миний ханаһаар, холборхой Сагаалганай эхилхэ архи, тамхияа түрээгээ табигархэ ажал хэрэгтэ алдара айл зоноор залуу үзэгдэлнүүд хаахан гаража эхилнэ. Энэнь жэшээ абаһан бүлэг багашуулые - хүү эбдэжэ, хүлөө алдара бшуу.

Гансал архи, мян хүндэлүүлхээ айл орохо арга гарана бэ. Сагаалгангээшмнэ захаяа хүндэлхэн, тараалаа, нүхэр тал мэдэлсэһэн, соё хүмүүжэлэй гүнзэг удхатай, хүн бүхэн ажаидаралай, ажал һайндэр гэжэ сэгнэхэ эхэ, эсэгэ бологшудаадахи үедэ дамжуулха ёһотойбди.

ХАБАРАЙ ҺАЙНДЭРӨӨР АМАРШАЛНАБ

Хүүтэн балшар наһандаа
Хүһэн удаан хүлээдэг
Хүжюун, дорюун
сагаалгамни
Хүрөөд мүнөө ерээбэл даа.

Арбан хоёр хараа үдэшээ
Ахин ерэнхэн шэнэ жэлээ
Ажана баян байдалаараа
Амжалта түгсөөр утгаал даа.

Чингис богдо хаан ехэ монгол уласые хамтаруулжа, байгуулжа байха үедөө газар ажал элдүүрилдэг бэшэн: һаа, али бүхы юмэнэй элбэг байха үедэ эгээл ехэ һайндэр - Сагаалганаа найрладаг, тиихэдэ үбэл үнгэргэжэ, үхэр малайнгаа түрээжэ, сагаан эдөөнэй дэлгэрхэ сагаар баһа сагаалдаг байһан гэдэг.

Чингис хаан ехэ монгол уласые нэгдэхэнэй баярые тэмдэглэхээ улаан хулгана жэлэй гарахада, бүгэдэ һайндэрлэхэ, сагаалха гэнэн тогтоол гаргаһан юм. Тэрэ илалтын үдэр Европын литээр 1216 онтой тудалдаг. Тэрэл гэнээр хабарай эхин болохо барс харын нэгэн шэнэдэ жэлдээ нэгэл дахин монгол утсаатан сагаалдаг болоһон түүхэтэй.

"Угаа мэдэхгүй хүнийе уһан дээрлээ түймэр эдихэ" гэжэ урданай үгэ байдаг. Энэ онсо удхатай, анхан ехэ улас байһанаа дэлхэйн арадуудай түүхын эрхэ байдалаар үрин тарин таража, уг узуураа, хэлэ амаашье мартажа байһан мандашые хабаатайл үгэ байха гэжэ ханагшаб.

Арга боломжын гарахада, радио болон телевизортэ

Үнэн сэхээр ажалаа бүтээжэ наһан дээрээ наһа, соло дээрэ соло нэмэжэ, ураг түрлэдэ анда нүхэдтөө хүндэлүүлжэ, үгэ хүүгэдэйнгээ, гушанарайнгаа үндэһэ үргэжэхые хаража, элүүр эхнэ ябаханаа ехэ жаргал хаан байхаб?

Һайхан амидаралай
Һайндэрөө ханаһаараа

Сагаан торгон хадагаараа
Сагаалан амаршалалсалаа

Нээрээшье, хамаг юмһаа хабарһаал эхитэй бэшэ гү Ородой агууехэ поэт А. С. Пушкин хабарые "жэлэй утаа гэжэ дэмы нэрлээгүй. Байгаагийн хабартаа буюу нойрһоо һэридэгтэл, бизэһэ нэртэжэ, шэнэ эхи абажа, бүтэ буряадайнгаа нэртэжэһэнэй болтогой гэжэ үрээхэ байнаб. Шэнэ жэлээ Сагаалганаар, нүхэл!

Хуасай СЭРСЭМ,
багшанарай коллеж

монгол хэлэнэй багш
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Сэрсэм,
М. ШАНТАКОВОЙ фон

ШЭНЭ БАЙШАН АШАГЛАГДАХАНЬ

Оһо нуурида 625 нууридай хургуулийн шэнэ байшан ашаглалгада тушаагдахань. Олон дутуу дундануудһаа боложо, байшан хараалагдаһан болзртоо - декабрь нарада тушаагдаагүй. Тиигэжэ Оһын нурагшадай болон багшанарай шэнэ жэлэй бэлэг нэгэ бага оройтошоо.

Гурбан жэлһээ үлүү саг соо унжагайруулагдаһан энэ барилга одоол дүүрбэ. Январин 25-да гүрэнэй комисси энэ объекте тушаажа абаба.

Оһын дунда хургуулийн багшанар, үхибүүд һаяр ехэ һайндэр тэмдэглэхэн. Оһодо дунда хургуулийн нээгдэхээр тэбхэр 50 жэл байгша ондо гүйсэхэ. Ойн баярта зориулагдаһан һайндэрэй үедэ энэ хургуули дүүргэгшэдэй уулзалганууд үнгэргэгдэхэ.

3. ЮМДУНОВА

Эрхүүгэй Оһын район.

БАГШАНАРАЙ ЭДЭБХИТЭЙ, БЭЛЭДХЭЛ

Мүнөө хаа хаагуур Сагаалганда эдэбхитэй бэлэдхэл болоно. Хориин аймагай Улаан-Одоной дунда хургуулида февралын 20-до аймагай багшанар - эмхидхэлшэдэй семинар үнгэргэгдэхэ. Улаан-Одоной багшанар энэ уулзалгын үедэ Сагаалганда зориулагдаһан олон хэмжээ ябуулгануудаа дурдхаха юм.

Буряад хэлэнэй болон литературын залуу багша Дарима Батодоржиевна Садуева Сагаан харын ёһо заншалаар нээмэл хэшээл үнгэргэхөөр хараална. Мүн лэ эхин классуудта найр наадан үнгэргэгдэхэ, хургуулийн буряад түбэй байшан соо "Ёһо заншал" гэнэн кружогой эдиршүүл хатар наадаяа олоной анхарада табиha.

Е. ЦЫБЕНОВА.

СЭЛНАЛ УРИНА

Буряад орондо ажаһуудар солонгос яһатад эдэ үдэрнүүдтэ Сэлналдээ бэлдэжэ байнхай. Энэ хадаа буряадайхяар Сагаалган болоно. Энэ һайндэрые солонгосуудай бүлгэмэй соёлой түб эмхидхэнэ.

Сэлналэй болохын урда тээ бүлгэмэй ажал ябуулгын дүн хаража үзэдэг гэшээ. Энэ

ушараар январь нарада тоосоото хунгуулийн конференци болоһон юм. Үнгэрхэн жэлэй туршада өөһэдэйнгоо арадай соёло дүтэлхэ, танилсаха талаар хэгдэжэ байһан хэмжээ ябуулганууд тухай правлениин түрүүлэгшэ Евгения Лазаревна Ким хоөрөжэ үгөө. Правлениин бүридэлдэ аха үеын, 60-аад

онуудаар Буряад орондо ерэжэ, дээдэ, дунда хургуулинуудые дүүргээд, эндээ үлэшэһэн, эдэбхи эмхи ехэтэй хүнүүд байгаа гэжэ тэмдэглэмээр.

Энэ конференци дээрэ правлениин бүридэлдэ удаадахи үеын, эршэ залитай залуу хүнүүд оруулагдаба. Түрүүлэгшээр республикын гинекологиин түбэй ахамад врач Геннадий Сергеевич Лигай хунгадаа.

Правлениин шэнэ бүридэлдэ орогшод аха нүхэдэйнгоо арга дүршэл хэрэглэхэхээ гадна, түүхэтэ Эхэ оронтоёо соёлой болон экономика харилсаа хүгжөөхын, бусад үндэһэ яһатанай түбүүдтэй барисаатайгаар хүдэлхэ зорилго урдаа табина.

Олохон солонгос бүлэнэр худхаралданхай: ород, буряад болон бусадшые яһанай

һамгатай, мүн басагадһанай ондоо яһатанда хадамаа тараа ааб даа.

Ушар иимэхээ ажаһуудар нютагайнгаа ёһо заншал хүндэлжэ, февралын 18-да Сэлналэй солонгос гуриинаа удаадахи үдэрын Сагаалган буряад гуримаар утгаа гэдэ шиидхэбэри конференцида абтаа лэн.

Б. ФАЙБУШЕВИЧ

нүхэртэйгөө мүн лэ дүрбэн үринэртэй. Чимит-Дулма басаганинь 10 хүүгэдтэй, үнэр баян бүлын эхэ болонхой. Москвагай электронно техникын институт дүүргээн Хэшэгтэ хүбүүн мүнөө үедэ "Даль-Сиб-Япония" гэхэн ТОО-гой директор, шэнэ сагай ажалай жолооо бахим баринхай. Бэлигтэ хүбүүнэйн сагһаа урид наһа бараһанинь харамтай. Хүбүүн тухайгаа наһаадаа, эхын зүрхэн шэмшэрэн үбдэдэг.

Сагай эрхэ хэсүү даа,
Шамай, намай илгаагүй.
Мүшэн сэнхир замбидаш

Очерк

ГАНСАНАА ГАЗАР ДҮҮРЭХЭ...

"ҮЕЫН НҮХЭРЫЕ ЗАЛУУДАА ЗОЛГООРОЙ"

1944 ОНОЙ хабар хэн. Баруун фронтдо хархис дайсадтай шанга тулалдаанууд наяржа байгаа. Эгээл энэ үедэ Мухар-Шэбэрэй Галтай нютагта Цэрэнэй Цэдэбэй Дамба хүбүүн дайнаа бусажа ерэбэ. Дамба Цыдыпов үетэн нүхэдөөроо хутайн хургуулида хуража, хүдөөгэй ажалда хүдэржэн, хүн болоһон, эдир наһанһаа хүдэлжэ захалһан байгаа. Клубые даагшаар, түймэр сарагшадай ахалагшаар хүдэлөө. 1939 ондо 20 наһатай хүбүүе Сталинай нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшын орлогшоор томилоо хэн. Сэрэгэй алба гаража байтарынь, дайн эхилшоо. 1942 оной июль наһада Баруун фронт руу 1061 - дхи артиллерийскэ полкын бүридэлдэ үхэр буугтай расчедой командир Дамба Цыдыпов зорихон юм.

Эрэлхэг сэрэгшэ Сталинградай галд үлэн соогуур дайлагдажа, эндэ тракторна зводые хамгаалһан алдартай. Эгээл эндэ, мүн һүүлдэ, Дон мүнрение гаталхадаа, дайн гэшэ ямар аймшагтай, зэбүүрхэмэ юмэн гэшэб гэжэ ойлгоһоноо, бүхы бэээрээ мэдэрһэнээ наһанайнгаа хани нүхэртэ хэлһэн байгаа.

1943 оной августын 18-да Харьков хото сүлөөлэлсэхэ үедөө хүндөөр шархатаа хэн. 4-5 шахуу наһа соо Грузида госпитальдо хэбтээ. Хүлдээрээ гарахадань, амаралта үгэжэ, гэртэн табихан юм. Болзорлын дүүржэ, дахин гэдэргээ бусахадань, сэрэгэй албанда абабагүй. Уушхан соонь снарядай 2 түгдэрхэй үлэһэн байгаа.

Фронтхоо бусаһан зоригтой сэрэгшын даруу зан, мүн энгэртэн яларагша Улаан Одоной орден, "Шэн зоригой түлөө", "Сталинградые хамгаалһанай түлөө" медалнууд залуу басагадай зүрхэ сэдхэлые яаха аргагүй татадаг байгаал ёһотой. Гэбэшье Дамба хүбүүн өөрһөөн 6 наһа дүү, Эрдэнийн Гончигтоной ганса басаган Сажимтай инаглан

ханилаа хэн. Хүхын дуунай үеэр холшор налгай амараг гансатаяа золгоһондоо хүбүүнэй зүрхэн энхэрэл дураар лугшажа, сэмсэгэр зохидхон басаганай шарай бүхы наһааень, һүнийн зүүдыеньше эзэлһэн гэшэ гү?

Хүхын дуута хүнэй наһанай Инаг дуран ямар хайхан бэ!

Сажимхадаа зүрхэтэй, бэрхэ, уран гартай, ямаршые ажалһаа сухарихагүй басаган бэлэй. Дайнай үедэ фермын тоо бүридхэгшөөр хүдэлөө, комсомолой секретариин уялга дүүргэдэг хэн. Дайнай түлэгтэ гэр бүл болоһон эдэнэр эбгэй эстэй, бэе бээе ойлголсон, дүнгэлсэн, олон арбаад жэлэй туршада ажана амгалан ажаһуугаа.

1945 оной февраль соо ехэ хүбүүн Чойбалсан түрээб. Ямар ехэ баяр болоо гэшэб! Удаа дараалан олон хүбүүд, басагад хойно хойноһоо алтан энэ дэлхэйдэ мүнцдэлөө: Бата-Мүнхэ, Чимит-Дулма, Хэшэгтэ, Бэлигтэ, Золто, Зоригто, Буянга, Баярта, Даша-Дулма. 8 хүбүүдээ, 2 басагаяа абань альган дээрээ, эжын үбэрдээрээ үргэн, үлгэдэ байхадань, унтаха нойргүй найжалаад, хүлын шоройдуулаа, хүн болгоо бэлэй. Аглаг номиндо булжамуурай халин жэргэхые шагнан, һүнийн огторгойдо холирой носохые гайхан, һонирхон, аба, эжын алтан тоонтын хүрһэн дээрэ хүдэр хүбүүд, уян басагадын олон бэлигтэй, дүүрэн хэшэгтэй, эрдэмтэй хүнүүд боложо тодороо. Эхэ, эсэгэдэ энээнһээ ехэ жаргал байхагүйл..

АБА, ЭЖЫН ЗАЯАНАН АНХАНАЙ ГАЛ ГУЛАМТА

"ГАНСАНАА газар дүүрэхэ" гэхэн арадаймнай сэсэн үгэ Эрдэнийн Гончигтоной ганса басаган Сажим тухай хэлһэн гэжэ наһагдана. 10 хүүгэдын гэр бүлэтэй боложо, аба, эжын тахиһан гал гуламта буян хэшэгээр бадараа. Чойбалсан хүбүүнийн Екатерина Гомбоевна нүхэртэйгөө 4 хүүгэдые ажабайдалай арюун замда гарганхай. Бата-Мүнхэ хүбүүн Сэсэгма Дондоковна

Мүнхэ наһа олгоогүй, — гээд Дондок Улзытуев түүрээһэн гэшэ. Бэлигтын басаган Арюуна Улаан-Үдэдэ гимназида хурадаг. Эрхим мэргэжэлтэ, хайн хүн болоод, эсэгынгээ нэрые хайханаар дурдуулжа ябахань болтогой!

Золто хүбүүнийн аба, эжын заяаһан анханай гуламтада, тоонто нютаг Галтайдаа ажаһууна, дүрбэн үринэрөө дүнгэн, элинсэгүүдэйнгээ хургаал заабариие дамжуулаа.

— Зоригто, Зоя, Зэгбэ, Эрдэм хүүгэдын ажалда дүйтэнүүд, урлаха, дархалхашье, дуулаха, хатархашье бэлигтэй шадмар бэрхээр хургадһан юм, — гэжэ Сажим Эрдынеевна хүгшэн эжын намда хөөрөө бэлэй.

Буянга, Баярта хүбүүдын мүн лэ алтан тоонтодоо ажал хэрэгээ арьбадхан, үри хүүгэдээ үргэжэ, ан-бун ажаһууна. Зоригто хүбүүн — мичман, Владивостогто олон жэл соо алба хээ. Мүнөө амаралтада гараха тээшээ түрэл Буряад орондоо бусажа ерэнхэй. Жаргал, Баяр, Гэсэр гэжэ хайхан нэрэтэй хүүгэдтэй юм. Эгээл одхон

Даша-Дулма басаганинь Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг. Би Сажим Эрдынеевнатай бага басаганайн гэр бүлэдэ танилсаа хэм.

— Нүхэрни 1995 оной январин 3-да, Агуу Илалтын 50 жэлэй ойн хайндэрһөө хэдэн наһа урид, наһа бараа. Уушхан соонь үлэһэн хорото дайсанай снарядай түгдэрхэйнүүд наһыень хороожол халаа. Иимэ шархатай мүнөө хүрэтэр ябаалдаа, барһамни, — гэжэ

наһанайнгаа нүхэр тухай хөөрэнэ.

— Илалтын хайндэртэ Галтай нютагаархидни намайе бусад ветерануудтай хамта урижа, ехээр хүндэлөө хэн. хургуулийн завуч, эрхим багша Цыдыпов Очировна Батуевагай үүсхэл эдэбхээр "Үнэн зүрхэнһөө" гэхэн үдэшэ үнгэрөө. Дамба Цыренович нүхэрымни хайхан үгөөр дурсаһандань, наһажаал зоноо мартангүй, энэ хүшэр сагта дүнгэжэ, туһалжа байһандань, нютагайхидтаа бултандань гүнзэги баяр хүргэнэб! — гэжэ Сажим Эрдынеевна сэдхэлээ хүдэлгэн, хөөрһэн юм.

Хүгшэн эжытэйн хөөрэлдэхэ үедэм 4 аша, зээнэрын хажуугаарнай эрьелдэнэ. Булта буряадаар дуутаралсаха юм. Шагнахада, аятай гэшэнь! Даша-Дулма басаганинь урин дулаанаар мийэрэн, ямаршыеб, ехэ нангин юмэ досоогоо шэбшэн, эжы тухайгаа хэлээ хэн:

— Миний мэдэхэнэ абан, эжымнай нэгэтэшые шанга үгэ хэлээгүй юм. Ехэл түбшэн даруу зантай хүн даа. Алишые

бэритэйгээ, хүрэгэдтэйгөө хэрэлдэжэ үзөөгүй.

Хэмгүй ехэ тэсбэритэй, ёһотойл буряад эхын абари зан. Иимэ эхэдэ хураһан хүбүүд, басагадшые зан хайтай, ажалша бэрхэнүүд хадаа нютаг зондоо хүндэтэй ябана. Бэринэрыншые булта хадам эхын наһаагаар бэрхэнүүд, багшанар, хүүгэдэй хүмүүжүүлэгшын мэргэжэлтэй юм.

— Г а л т а й н х и д Цыдыповтэнэй үринэрые хайн хүнүүд гэжэ магтадаг. "хайн хайхан зантай, сагаан наһаатай, ходал туһалха гэжэ ябадаг, буянтай хүүгэд" гэжэ миний эжын, бусадшые үбгэд, хүгшэдэй хөөрэлдэхые нэгэтэ бэшэ дуулаһан байхаб, — гэжэ намтай сүт хүдэлдэг Гэсэгма Амуровна Доржиева хөөрөө хэн.

Цыдыповтэнэй бүлын үри Бата-Мүнхэ Дамбаевич Гончиков (эсэгынгээ нэрые нэрлүүлхэ гэжэ Сажим Эрдынеевна энэ хүбүүгээ нагасанарайн нэрэ, обогто оруулһан) өөрын онсо бэлигтэй хүн юм.

Замайн залуур нэгэл мүшэн

Зулын галаар урин бадаранхай —

гэдэгтэл, уян хэлэн, уран шүлэг тэрэнэй зүрхэ сэдхэлые эзэлдэг. Хушуун-Үзүүрэй дунда хургуулида хураха үедөө тэрэ шүлэг бэшэжэ эхилээ хэн. Буряад үндэһэн соёлой түбэй директорэй харюусалгатай ажалдаажа абанхай. Үндэһэн соёлоо, ёһо заншалаа нэргээхэ талаар эндэ ехэ юмэн хэгдэнэ. Бата-Мүнхэ Дамбаевичай бэшэһэн шүлэгүүдэй гурбанинь дуун болонхой. Манай "Буряад үндэһэнь" толилогдоһон байха. "Инагтаа" гэхэн шүлэг соонь иимэ мүнүүд бии:

Хабарай эртын ургы сэсэгүүд —

Хүлгэһэн ухаанайм баглаа бадагууд.

Ханилһан шамдаа зорюулһан үгэнүүд —

Халуунхан дуранайм харьялаа булагууд.

Аажам тэнюун арюухан үглөө

Аглаг таладаа алхалан ябанаб.

Анханай илдамхан шамхандаа шүлэгөө

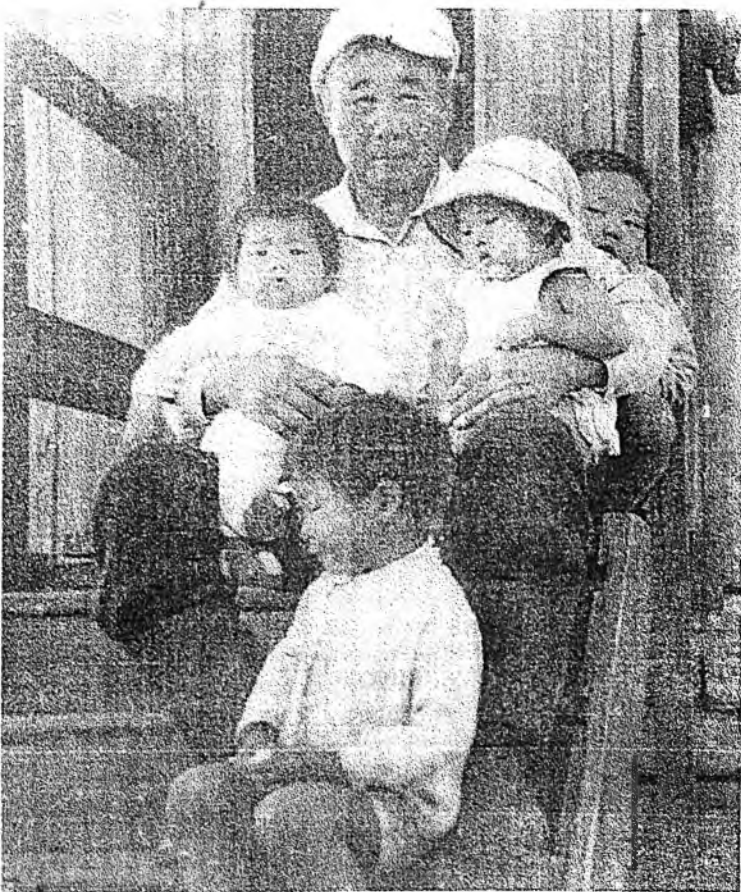
Алтанхан наранай элшээр заланаб.

35 аша, зээнэрые, 6 гушанарые хаража жаргаха хуби заяатай байһан эхэ, эсэгэн аяар тэрэ холын 1944 оной хабар халуун дураяа бэе бээдээ мэдүүлэн, инаглан, ханилан ябахадаа, иимэл хайхан мэдэрэлдэ абтаа ёһотой...

Т. САМБЯЛОВА.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Дамба Цыренович Цыдыпов Сажим Эрдынеевна нүхэртэйгөө; үбгэн аба аша, зээнэртэйгээ.

Гэр бүлын альбомһоо.

Дамдин-Доржын хүгшэн эжы зуу наһа хүрэжэ, бурхандаа морилһон Санхирай Должод наятай болотороо дасан дугануудай зүйлнүүдые оёдог бэлэй. Энэ шадабаридань хүрэхэ хүн ойро тойрон үгы байгаа.

—Хүгшэн эжымнай бурханһаа табисууртай байгаа һэн хаш. Түшэдэг, тахидаг уулымнай эзэнэй хүбүүд амта шэмтэтэй эдээнэй дээжэтэй, сахюур саахар бэлэгтэй айлшаар ерээд байна гэжэ залуухан, гэнэнхэн намайе айлгадаг бэлэй. Нээрээшье, нүдэндэнь үзэгдэдэг байгаа ёһотой. Дамдин-Доржодоо илангаяа мээхэй һэн, наһан соогоо буян үйлэдэжэл ябаарай гээд захидаг бэлэй, — гэжэ бэринь, Дамдин-Доржи Базаровичай һамган Мария Доржиевна дурсана.

Үнэхөөрөөшье, ехэ хүнэй юрөөл-захяада хүртэһэн хүнэй заяанинь дээгүүр байдаг ёһотой

академическэ театрай байшангай гадаада талын зураг-шэмэглэл хүнэй хараса эзэлүүдгүй татадаг гээшэ. Илангаяа Буряад ороной хүдэ— хадаг бариһан буряад эхэнэрэй дүрэ наринаар хэгдэнхэйл даа. Мүн ниислэл хотын түмэр замшадай буудал-хамтын байрые, Яруунын аймагай соёлой байшангыг үнгэтэ шэлээр шэллэһэн, Улаан-Үдын 12-дохи СПТУ-гай дотоодо талые, хүнгэн сагаанаар хэбсохижо, шэмэглэһэн байха юм. Эндэ уран дархашуул Гывановтанай хубита ехэ. Д.Д. Б. Гыванов Барас Халзановай "Агтай арсын хангал" гэхэн кинофильмдэ дархан үбгэжөөлэй рольдо наадагшада заабаришан-консультант болоһон юм. Зэр зэмсэгүүдээ, шэмэглэл бүтээлнүүдээ абаад, Свердловск ошоо һэн.

Хэһэн, урлаһыень һонирхон харабаб. Хүхэ номин монсого

гэжэ байдаг.

—Мүнөөнэй Сагаалган ямар нэгэн урлал зорюулаа гү? —Архи, үгы һаа, һү юулаа байха домбо удангүй дүүргэжэ. Модо, эдэ, мүнгэ, хуба, медаль хэрэглээ хүм. Дээдын шанартай гэжэ нүхэдэйнгөө сэгнэбэл, Россин урлалшадай выставкад табихаб.

Үнинэй дархан элирхэйлһэнэй ёһоор, һүүн үедэ мүнгөөр урлалда һурагш олошороо. Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэлэй (ВАРК) үүргэ эндэ ехэ юм. "Олон даа бэлигтэй залуушуул. Владимир Цыжибон, Валентин Базаров гээд тоолобол, хойнонь гарахад бэшэ. Дундуур үе сооһоо зохёохы хэдэн холбоонуудай

Зураглал

ЖАНРАЙСИГ БУРХАНИИЕ БҮТЭЭЛСЭГШЭ

ҮНГЭРЭГШЭ ЗУН Монголоой Гандан хиидтэ Жанрайсиг (Арьяа Баала) бурханай бэеые бүтээлсэжэ, хэмгүй ехэ буян үйлэдэһэн алташа, мүнгэшэ дархан Дамдин-Доржи Базарович Гывановтай Сагаалганай урда уулзабаб. Россин Уран зураашадай холбооной гэгшүүн, гуша гаран жэддэ урлал бүтээлнүүдээрэ мэдээжэ болоһон мүнгэшэ дархан монгол барималшадай нангин хэрэгтэ гадаадаһаа туһалһан ори ганса хүн байгаа.

—Таби гаран дархашуул гурбан һараһаа үлүү саг соо ажаллаабди. Гараа хүргөөд, буян хээд ерэхэ һанаатайгаар ошоһон аад, дууһаарынь хүдэлөөб. Дамдин, туһашни ехэ байна, түгэхэлсыш даа гэжэ монгол нүхэдэйнгөө гүйхада, үлөө һэм. 26 метр үндэртэй энэ

бурхан улаан эдээр бүтээгдээ. Ганса хурганинь 1 метр 20 сантиметр утатай.

Альганинь бүхэли талмай мэтэ. Гэр байрадаа ошожо хонохо сүлөөгүй хүдэлхэдөө, гэгшүүрээр өөдөө дамжажа, альган дээрэнь бээ амаруулдаг байгаабди. Зариман айха: һүни һэрээд, ойлгомторгүй тэршэлээ һаа, үндэрһөө халимаар байгаа ха юм. Мүнөө зун Жанрайсиг бурхание арамнайлаалгын һайндэртэ Монгол орон заатагүй ошохооб, — гэжэ Дамдин-Доржи Базарович хөөрэнэ.

...Уран гар— уһаа гээд дэмы хэлсэдэггүй ёһотой. Сэнхир Яруунын Нарһата һуурин тоонтотой, мүнгэшэ дарханай нагаса баабай— Гармын Анчин гээшэ хутага шүбгын зүйлнүүдые хурганайнгаа үзүүрхэнээр урлажархидаг гэхэн суутай һэн.

даа. Гывановтан угаа үргэлжэлүүхэ хоёр хүбүүтэй, басагатай. Хүбүүдын— Баяр Солбон хоёр мүнгэшэ дархашуул юм. "Хүбүүднай шанга хүмүүжэлтэй, — гэнэ эжынь. — Абын үгэ албата, хуулита. Мүнөө амьараа айл бүлэ болонхойшые һаа, заабари, зүбшөөлһөөнь хадуурдаггүй".

Гэрэй эзэн нариханаар хюһагдаһан һахалтай, хойшонь һамнаһан уташаг үһээ үе-үе болоод лэ альгаараа эльбэн заһадаг маягтай, уйтаншаг аад, хөрхө хурса нүдэтэй— юрэл, ноур шарайгараа монголжоон түхэлтэй даа. Он жэлнүүд соогуур оншотойхон бэлигээ мүлиһөөр-баяжуулаар, табин долоон һананайнгаа богһодо тулажа ерээ. Илангаяа обёормоор хүдэлмэринүүдые дурдая. Буряад драмын

гоёолтотой малгайн орой дэнээнүүд, элдэб угалза һиилүүртэй мүнгэн хутага гоёшомоор даа. Республикын, Россин, уласхоорондын выставкэнүүдтэ бүтээлнүүдэ табижа, урмашуулгада хүртэһыень гэршэлһэн үнэмшэлгэнүүд олоор ябталаатай. Илангаяа эхэнэрэй зүүдхэл гоёолтонуудай түлөө үндэр сэгнэлтэнүүдтэ хүртэһэн байна.

—Мүнгэн гээшэ эзээ танидаг гэхэн үгэ бии. Энээн тухай юун гэжэ һананат? — гэжэ асуубаб...

—Тиимэл ёһотой даа. Дүрэгүй хүнэй хэдышые оролдоо һаань, урлал урагшагүйл байхала һанадаг. Теэд шадабаританай гарта юумэн амархан мүнделшэдэг гэбэл, баһал буруу. Заримдаа хэжэ ядажа, "зүрхээ эдихэш" даа. Бүтэсгүй үдэрнүүд

гэгшүүн Элбэг Манзаровые онго һайшаан дурдамаар" — гэнэ уран дархан.

—Сагаалган... Мүнгэшэ дархан хадаа энэ һайндэри сагаан мүнгэнтэй холбодогби. Мүнгэн зүүдхэлнүүдтэ эхэнэрнүүд, мүнгэн тоборуулгатай хазаар тоһотой мори унаһан эрэгтэйшүүд, мүнгэн хундагануудай ханхинаан... Урданайнгаа һайндэрэй гүн удхые мүнгэн урлалтай холбодогни гайхалгүй гэжэ һананаб, — гээд Дамдин-Доржи Базарович хөөрөөгөө түгэсхэбэ.

Уран бүтээлшын бурхан шажанай зүйлнүүдые бүтээлсэжэ шадабари, утайнь таһаршагүй холбоон дам саашаа бэхлэжэ батажахал. Энээндэ би этигэбэ.

Г. ДАШЕЕВА

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Д.Д. Б. Гыванов. А. ШАГДАРОВАЙ фото.

ЭЛДЭБ ҺОНИНУУД

Үнгэрһэн, гахай жэлдэ Яруунын аймагай зон түбэй больницын шэнэ байшантай боложо, баярлаа. Эндэ гинекологическа таһаг түбхинөө. Эгээл һүүлэй үеын, эрхим япон оньһон түхээрэлгэнүүдые эндэ тодохожо, аймагай эхэнэрнүүдэй

бэеын элүүрые шалгана, аша үрэтэйгөөр эмшэлнэ.

Гадна Ульдэргэдэ шэнэ больница нээгдээ гэжэ уншагшадта дуулгая.

Улаан-Үдэ хотын захиргаанай толгойлогшо В. А. Шаповаловай захиралтаар хотын ссэрлиг Үнэн

алдартэ шажанай Улаан-Үдын епархида дамжуулагдаа. Игорь санаартантай уулзажа хөөрэлдөөд, анхандаа эндэхи хүмэдэ хабаатай байһан ссэрлигыг гэдэргэнь бусаажэ үгэхэ гэхэн шийдхэбэри абаба гээшэ.

Гусиноозерск хотодо Тамчын дасанай таһаг нээгдэбэ. Байрын гэрэй хоёр таһалга һүзэгтэндэ дамжуулагдаа.

Агваан ламхай энэ таһагые арамнайлыгын ном уншаа. Саашадаа эндэ дуганай байшан баригдахаар хараалагдана.

"Амта" гэхэн Улаан-Үдын кондитерска фабрика Сагаалганай һайндэрые угтуулан, амтатай продукциянгаа сэнгые 20 процентээр доошлуулаа.

Фабрикийн буйлуулдаг конфетэ, печени, вафли,

мармелад февралын 20 болотор доошлуулагдаһан сэнгээр наймаанда табигдаба.

Манай корп.

(Һониноймнай удаадахи дугаар февралын 21-дэ гараха)

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редактор Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б.М.Ж. (харюусалгата секретарь), НИМАЕВ П. П. (редакторай орлогшо), С. Д. РИНЧИНОВ (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., ПИНГАЕВ В. И. (хэблэлэй директор), САМБЯЛОВА Т.В.

Манай адрес:

670000, Улаан-Үдэ, Каландаришвиллин үйлэс, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 2 хуудасан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэлэг 4154. Хэблэлдэ тушаагдаһан саг 17.00.

"Республиканская типографи" гэхэн АО-до газетэ хэблэгдээ. Директорайн телефон: 2-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүридхэлдэ абтанхай. Заказ №7705.

Редакциин телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмнын - 2-54-54, редакторай орлогшонорой - 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретаринин - 2-50-52, секретарнадай - 2-60-91. таһагууд: нинитын-политическэ - 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлой, эрдэмэй болон һургуулинуудай - 2-60-21, (даагшань), 2-57-63, олонийтын хүдэлмэринин ба мэдээсэлэй - 2-54-93, (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын - 2-67-81; корректорнүүдэй - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76. Манай корреспондентнүүд: Агинскда - 3-42-19; Закаменскда - 30-61.

"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтери - 2-23-67, вахта - 2-35-95.